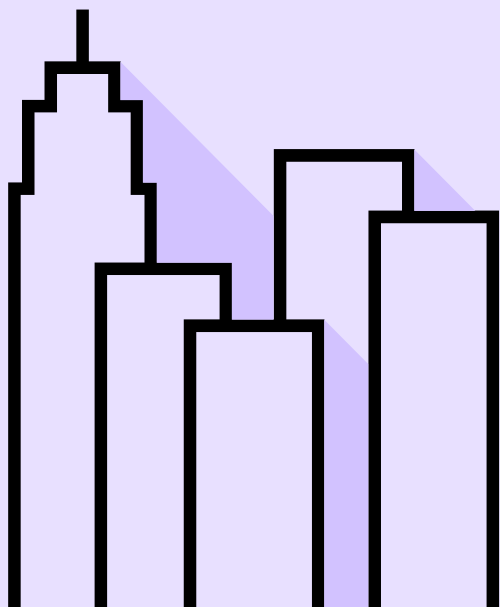

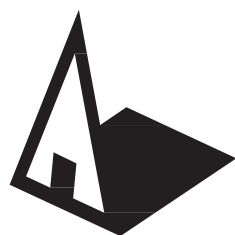
Univerzitet u Beogradu
FAKULTET BEZBEDNOSTI
ARHITEKTONSKI FAKULTET

Četvrta naučna konferencija
URBANA BEZBEDNOST I URBANI RAZVOJ

ZBORNIK SAŽETAKA

URBANA BEZBEDNOST I URBANI RAZVOJ

Zbornik sažetaka

Beograd, 2026.

Četvrta naučna konferencija
URBANA BEZBEDNOST I URBANI RAZVOJ
Zbornik sažetaka

Fourth Scientific Conference
URBAN SECURITY AND URBAN DEVELOPMENT
Book of abstracts

IZDAVAČ
Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti
Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet

ZA IZDAVAČA
Prof. dr Mladen M. Milošević
Dekan Fakulteta bezbednosti
arh. Vladimir Lojanica
Dekan Arhitektonskog fakulteta

UREDNICI
prof. dr Aleksandra ĐUKIĆ
doc. dr Jana MARKOVIĆ

PRELOM
doc. dr Jana MARKOVIĆ

DIZAJN ZNAKA
Jelena MARIĆ

ŠTAMPA
Akademska misao, Beograd

TIRAŽ
100 primeraka

MESTO I VREME
Beograd, jul 2026.

ISBN
978-86-80144-75-7

Štampanje zbornika podržalo je
Ministarstvo, prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

Mišljenja autora izražena u ovoj publikaciji ne odražavaju stavove ustanova u kojima su autori zaposleni, niti predstavljaju stavove urednika niti izdavača ovog Zbornika.

ODBORI KONFERENCIJE

Organizacioni odbor

Koordinatori:

Svetlana STANAREVIĆ, vanredna profesorka, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu;

Aleksandra ĐUKIĆ, redovna profesorka, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu.

Tehnički sekretari:

Jana MARKOVIĆ, docentkinja, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu;

Mihajlo KOPANJA, docent, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu;

Jovana STEFANOVIĆ, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Emilija JOVIĆ, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu.

Programski i naučni odbor

Mladen MILOŠEVIĆ, redovni profesor, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu;

Slađana ĐURIĆ, redovna profesorka, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu;

Slobodan MILUTINOVIĆ, redovni profesor, Fakultet zaštite na radu, Univerzitet u Nišu;

Zoran KEKOVIĆ, redovni profesor, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu;

Danijela SPASIĆ, redovna profesorka, Kriminalističko-policijski univerzitet, Beograd;

Svetlana STANAREVIĆ, vanredna profesorka, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu;

Vanja ROKVIĆ, vanredna profesorka, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu;

Aleksandra ILIĆ, vanredna profesorka, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu;

Milan LIPOVAC, vanredni profesor, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu;

Danijela MILJKOVIĆ, naučni savetnik, Institut za biološka istraživanja „Siniša Stanković“, Univerzitet u Beogradu;

Nataša PICLER MILANOVIĆ, viši naučni saradnik, Univerzitet u Ljubljani;

Mina PETROVIĆ, redovna profesorka, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Nenad RADIVOJEVIĆ, vanredni profesor, Pravni fakultet, Univerzitet u Novom Sadu;

Aleksandra ĐUKIĆ, redovna profesorka, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Eva VANIŠTA LAZAREVIĆ, redovna profesorka, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Aleksandra STUPAR, redovna profesorka, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Marija MARUNA, redovna profesorka, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Vladimir LOJANICA, redovni profesor, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Ana NIKEZIĆ, vanredna profesorka, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Jelena BRAJKOVIĆ, naučni saradnik, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Milena VUKMIROVIĆ, vanredna profesorka, Šumarski fakultet Univerzitet u Beogradu;

Danijela MILOVANOVIĆ RODIĆ, vanredna profesorka, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Dejan FILIPOVIĆ, redovni profesor, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Velimir ŠEĆEROV, redovni profesor, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu;

Jugoslav JOKOVIĆ, docent, Elektronski fakultet, Univerzitet u Nišu;

Ana PARAUŠIĆ MARINKOVIĆ, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Jelena MARIĆ, docentkinja, Arhitektonski fakultet Univerzitet u Beogradu.

SADRŽAJ

Deo 1 // Planiranje i pametni gradovi

PAMETNI GRADOVI KAO ALAT ZA POVEĆANJE URBANE BEZBEDNOSTI U KONTEKSTU ODRZIVOG RAZVOJA // <i>SMART CITIES AS A TOOL FOR INCREASING URBAN SAFETY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT</i>	
Anita B. Klikovac // Irena M. Đukić Pribaković //	2
OSNOVNE KARAKTERISTIKE KONCEPTA NEPRIJATELJSKOG UREĐENJA (<i>HOSTILE DESIGN</i>) U KONTEKSTU ISPITIVANJA URBANE BEZBEDNOSTI // <i>KEY FEATURES OF HOSTILE DESIGN IN THE CONTEXT OF URBAN SECURITY RESEARCH</i>	
Ana S. Paraušić Marinković // Milan V. Lipovac // Slađana S. Đurić //	4
IZMEĐU AUTONOMIJE I DRŽAVE: KINESKI PAMETNI GRADOVI I TRANSFORMACIJA SUBNACIONALNE DIPLOMATIJE // <i>CONDITIONED AGENCY BEYOND THE STATE: CHINESE SMART CITIES AND THE TRANSFORMATION OF SUBNATIONAL DIPLOMACY</i>	
Nenad Z. Stekić //	6
ETIČKI OKVIRI ZA GRADOVE ZASNOVANE NA PODACIMA: KAKO USPOSTAVITI RAVNOTEŽU // <i>ETHICAL FRAMEWORKS FOR DATA-DRIVEN SMART CITIES: HOW TO RESTORE BALANCE</i>	
Jordan G. Shishovski // Šasho B. Blazhevski //	
Pavel Lj. Veljanoski // Martin T. Delovski //	8
STVARANJE MESTA KAO PRISTUP U UNAPREĐENJU URBANE BEZBEDNOSTI U POGRANIČNIM GRADOVIMA REPUBLIKE SEVERNE MAKEDONIJE // <i>PLACEMAKING AS AN APPROACH TO IMPROVING URBAN SAFETY IN BORDER TOWNS OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA</i>	
Damjan Lj. Balkoski //	10
PARADOKS ZATVORENIH STAMBENIH ZAJEDNICA KAO ODGOVORA NA BEZBJEDNOST STANOVANJA U GRADU // <i>THE PARADOX OF GATED COMMUNITIES AS A RESPONSE TO RESIDENTIAL SECURITY IN URBAN CONTEXTS</i>	
Matija D. Vujović //	12
RESURSI GRADOVA I POTREBE MIGRANATA: DA LI JE MIGRANTSKA KRIZA I URBANA KRIZA? // <i>RESOURCES OF CITIES AND NEEDS OF MIGRANTS: IS THE MIGRANT CRISIS AND AN URBAN CRISIS?</i>	
Danijela V. Spasić // Ivana D. Radovanović //	14

Deo 2 // Planiranje i klimatske promene

ZABRINUTOST BEZ ODGOVORNOSTI? PERCEPCIJE KLIMATSKIH PROMENA U SRBIJI // <i>CONCERN WITHOUT RESPONSIBILITY? CLIMATE CHANGE PERCEPTIONS IN SERBIA</i>	
Aleksandra A. Marković // Irena G. Petrović //	18

TRANSFORMACIJA GRADOVA U ERI ENERGETSKE TRANZICIJE // RECONFIGURING CITIES IN THE AGE OF ENERGY TRANSITION Nevena R. Šekarić Stojanović //	20
TOPLLOTNI TALAS KAO URBANI BEZBEDNOSNI HAZARD BEOGRADA: CHIEF HEAT OFFICER KAO PROVAJDER BEZBEDNOSTI // HEATWAVE AS AN URBAN SECURITY HAZARD IN BELGRADE: CHIEF HEAT OFFICER AS A SECURITY PROVIDER Filip G. Stojanović //	22
GEOPROSTORNA ANALIZA OSETLJIVOSTI GRADSKJE OPŠTINE MEDIJANA (NIŠ) NA IZMENJENE KLIMATSKJE USLOVE U KONTEKSTU URBANE BEZBEDNOSTI I RAZVOJA // GEOSPATIAL SENSITIVITY ANALYSIS OF THE MEDIJANA CITY MUNICIPALITY (NIŠ) TO CHANGED CLIMATE CONDITIONS IN THE CONTEXT OF URBAN SECURITY AND DEVELOPMENT Slobodan J. Milutinović //	24
Deo 3 // Urbana bezbednost – percepcija, arhitektura i dizajn	
OBNOVA JAVNOG PROSTORA KAO IMPERATIV BEZBEDNOG I SREĆNOG GRADA: STUDIJA SLUČAJA BILEĆA // PUBLIC SPACE RENEWAL AS AN IMPERATIVE FOR A SAFE AND HAPPY CITY: CASE STUDY BILECA Jasna K. Guzijan // Siniša R. Cvijić // Miroslav Lj. Malinović //	28
PREMA MODELU RESPONZIVNOG BEZBJEDNOG GRADA: VJEŠTAČKA INTELIGENCIJA I URBANO OSVJETLJENJE // ACCORDING TO THE RESPONSIVE SAFE CITY MODEL: ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND URBAN LIGHTING Dubravko Aleksić // Nikolina Raičković //	30
IZMEĐU NASLEĐA I GLOBALIZACIJSKIH TEKOVINA: VIDOVI DEGRADACIJE BEOGRADSKJE ARHITEKTURE // BETWEEN HERITAGE AND GLOBALIZATION COURSES: VARIETIES OF DEGRADATION OF BELGRADE ARCHITECTURE Anđela M. Đukić // Aleksa B. Novaković //	32
URBANA BEZBEDNOST I KOLEKTIVNO PAMĆENJE U MEMORIJALNIM GRADSKIM PARKOVIMA: SLUČAJ SPOMEN PARKA „KRAGUJEVAČKI OKTOBAR“ // URBAN SECURITY AND COLLECTIVE MEMORY IN MEMORIAL URBAN PARKS: THE CASE OF THE „OCTOBER IN KRAGUJEVAC“ MEMORIAL PARK Lazar D. Mandić // Mirjana D. Ristić Trogranić // Vladimir M. Jaćimović //	34
ULOGA ARHITEKTURE U OSTVARIVANJU PASIVNE BEZBEDNOSTI KAZNENO-POPRAVNIH USTANOVA // THE ROLE OF ARCHITECTURE IN ACHIEVING PASSIVE SECURITY IN PRISON FACILITIES Jana Z. Petrović // Budimir S. Sudimac //	36
KA DIZAJNU URBANE BEZBEDNOSTI: IZMEĐU SIMULACIJE I PERCEPCIJE PROSTORA // DESIGNING URBAN SAFETY: BETWEEN SIMULATION AND SPATIAL PERCEPTION Isidora M. Popović //	38
PERCEPCIJA BEZBEDNOSTI KAO KLJUČNI FAKTOR PRIVLAČNOSTI SAVREMENIH STAMBENIH KOMPLEKSA U BEOGRADU // PERCEPTION OF SAFETY AS A KEY FACTOR IN THE ATTRACTIVENESS OF CONTEMPORARY RESIDENTIAL DEVELOPMENTS IN BELGRADE Aleksandra M. Đukić // Jelena A. Brajković // Emilija I. Jović //	40

BEZBEDNOST KROZ DIZAJN: ULOGA VIZUELNIH KOMUNIKACIJA U ARHITEKTURI // <i>SAFETY THROUGH DESIGN: THE ROLE OF VISUAL COMMUNICATIONS IN ARCHITECTURE</i>	
Vladimir B. Kovač // Danira M. Sovilj // Nevena B. Filipović //	42
GLOBALNE FORMACIJE "REP KULTURE" I "FEMINISTIČKI PRISTUP" PROBLEMIMA MILITANTNE REPREZENTACIJE "ŽENSKOSTI" U URBANIM I VIRTUELNIM PROSTORIMA // <i>GLOBAL FORMATIONS OF "RAP CULTURE" AND THE "FEMINIST APPROACH" TO THE PROBLEMS OF MILITANT REPRESENTATION OF "FEMININITY" IN URBAN AND VIRTUAL SPACES</i>	
Sanja S. Petkovska //	44
Deo 4 // Urbana bezbednost – javna okupljanja	
JAVNA OKUPLJANJA I PROTESTI U REPUBLICI SRBIJI: PRAVNI OKVIR, OGRANIČENJA I IZAZOVI PRIMENE // <i>PUBLIC ASSEMBLIES AND PROTESTS IN THE REPUBLIC OF SERBIA: LEGAL FRAMEWORK, RESTRICTIONS, AND IMPLEMENTATION CHALLENGES</i>	
Sofija R. Čvorović // Boris J. Zorko //	48
SEKURITIZACIJA PROTESTA KAO PRETNJA DEMOKRATII // <i>SECURITIZATION OF PROTEST AS A THREAT TO DEMOCRACY</i>	
Svetlana S. Stanarević //	50
IZMEĐU ZABAVE I NESIGURNOSTI: STUDIJA SLUČAJA ULICE LAZE TELEČKOG I TRIFKOVIĆEVOG TRGA U NOVOM SADU // <i>BETWEEN ENTERTAINMENT AND INSECURITY: A KASE STUDY OF LAZE TELEČKI STREET AND TRIFKOVIĆ SQUARE IN NOVI SAD</i>	
Ilija G. Gubić // Robert Z. Lakatoš // Srđan S. Zorić //	52
SEKURITIZACIJA PROTESTA I SELEKTIVNO POLICIJSKO POSTUPANJE U GRADU BEOGRADU (2020–2025) // <i>THE SECURITIZATION OF PROTESTS AND SELECTIVE POLICING IN BELGRADE (2020–2025)</i>	
Miloš S. Jovanović //	54
PRVI DOKUMENTOVANI SLUČAJ (NE)UPOTREBE ZVUČNOG TOPA U SRBIJI: PRIKAZ POSTOJEĆIH I PODSTICAJ ZA DALJA URBANO-BEZBEDNOSNA ISTRAŽIVANJA // <i>THE FIRST DOCUMENTED CASE OF THE (NON-)USE OF A SOUND CANNON IN SERBIA: A REVIEW OF EXISTING RESEARCH AND AN IMPETUS FOR FURTHER URBAN SECURITY RESEARCH</i>	
Milan V. Lipovac // Ana S. Paraušić Marinković //	56
DRUŠTVENE MREŽE I GRAĐANSKI PROTESTI U URBANIM SREDINAMA // <i>SOCIAL MEDIA AND CIVIL PROTESTS IN URBAN SETTINGS</i>	
Ivan R. Dimitrijević // Vanja G. Rokvić //	58
Deo 5 // Urbana bezbednost – saobraćaj i infrastruktura	
PAMETNI GRAD KAO NANO-PANOPTIKON: DISTOPIJSKA VIZIJA KONTROLE URBANOG PROSTORA // <i>SMART CITY AS NANO-PANOPTICON: A DYSTOPIAN VISION OF URBAN SPACE CONTROL</i>	
Srđan T. Korać //	62

REALNO STANJE I SUBJEKTIVNI DOŽIVLJAJ BEZBEDNOSTI SAOBRAĆAJA U OTVORENIM JAVNIM PROSTORIMA: PRIMER BEOGRADA // <i>ACTUAL AND PERCEIVED ROAD SAFETY IN OPEN URBAN PUBLIC SPACES: THE CASE OF BELGRADE</i> Vladimir M. Momčilović //	64
---	----

ASPEKTI URBANE BEZBEDNOSTI U KONTEKSTU ZAŠTITE KRITIČNE ELEKTROENERGETSKE INFRASTRUKTURE U REPUBLICI SRBIJI // <i>ASPECTS OF URBAN SECURITY IN THE CONTEXT OF CRITICAL ELECTRICAL INFRASTRUCTURE PROTECTION IN THE REPUBLIC OF SERBIA</i> Nenad P. Radivojević // Jana M. Marković //	66
---	----

JACANJE OTPORNOST I ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE: POTREBA I IZAZOV ZA REPUBLIKU SEVERNU MAKEDONIJU // <i>STRENGTHENING RESILIENCE AND PROTECTION OF CRITICAL INFRASTRUCTURE: A NEED AND CHALLENGE FOR THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA</i> Marina T. Mitrevska //	68
--	----

BEZBEDNOST I URBANA VAZDUŠNA MOBILNOST U OPERACIJAMA EVTOL VAZDUHOPLOVA NA MEĐUNARODNOJ IZLOŽBI „EXPO 2027“ // <i>SAFETY AND URBAN AIR MOBILITY IN EVTOL AIRCRAFT OPERATIONS AT THE INTERNATIONAL EXHIBITION „EXPO 2027“</i> Olja V. Čokorilo //	70
---	----

Deo 6 // Upravljanje rizicima u ratnim i mirnodopskim uslovima

RAT U KOLEVCI CIVILIZACIJE: URBANA BEZBEDNOST KAO KLJUČNI IZAZOV GEOPOLITIČKIH POTRESA NA BLISKOM ISTOKU // <i>WAR IN THE CRADLE OF CIVILIZATION: URBAN SECURITY AS A KEY CHALLENGE OF GEOPOLITICAL UPHEAVALS IN THE MIDDLE EAST</i> Stefan M. Rašović // Tomislav D. Tomić //	74
--	----

GEOPROSTORNA OBAVEŠTAJNA ANALIZA I DONOŠENJE ODLUKA UZ POMOĆ VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U URBANOM RATOVANJU // <i>AI-ENABLED GEOSPATIAL INTELLIGENCE AND DECISION-MAKING IN URBAN WARFARE</i> Dušan B. Radenković //	76
---	----

TETRIS SA VIŠE INSTANCI ZA UPRAVLJANJE BEZBEDNOSNIM RIZICIMA: KONCEPTUALNI OKVIR // <i>TETRIS WITH MULTIPLE INSTANCES FOR SECURITY RISK MANAGEMENT: A CONCEPTUAL FRAMEWORK</i> Nenad G. Korolija // Vladimir M. Ninković // Zoran Č. Keković //	78
--	----

VEŠTAČKA INTELIGENCIJA USMERENA NA KORISNIKA U FUNKCIJI BEZBEDNIH URBANIH SREDINA: MAŠINSKO UČENJE U UPRAVLJANJU URBANIM RIZICIMA U OKVIRU KONCEPTA PAMETNOG GRADA // <i>USER-CENTERED AI FOR SAFE URBAN ENVIRONMENTS: MACHINE LEARNING IN URBAN RISK MANAGEMENT WITHIN SMART CITY FRAMEWORKS</i> Ivan M. Rakonjac // Ivana M. Rakonjac //	80
---	----

URBANIZACIJA MIROVNIH MISIJA: GRAD KAO FAKTOR TRANSFORMACIJE SAVREMENOG OČUVANJA MIRA // <i>URBANISATION OF PEACEKEEPING MISSIONS: THE CITY AS A FACTOR IN THE TRANSFORMATION OF CONTEMPORARY PEACEKEEPING</i> Vanja G. Rokvić // Ivan R. Dimitrijević //	82
---	----

DEO 1 //

Planiranje i pametni gradovi

PAMETNI GRADOVI KAO ALAT ZA POVEĆANJE URBANE BEZBEDNOSTI U KONTEKSTU ODRZIVOG RAZVOJA

Anita B. Klikovac //

*Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
anitaklikovac@yahoo.com, ORCID 0009-0003-8616-7564*

Irena M. Đukić Pribaković //

*Doktorske studije, Univerzitet Metropolitan,
irenadjukicpribakovic@gmail.com, ORCID 0009-0005-9709-5898*

Apstrakt

Savremena urbanizacija nosi sa sobom kompleksne bezbednosne izazove koji zahtevaju inovativne pristupe upravljanju gradskim sistemima. Ovaj rad istražuje ulogu tehnologija „pametnih gradova“ kao ključnog alata za povećanje opšte bezbednosti, posmatrano kroz prizmu ciljeva održivog razvoja. Fokus istraživanja je na integraciji naprednih sistema, poput veštačke inteligencije, Interneta stvari (IoT) i video-nadzora sa analitičkim mogućnostima, u cilju prevencije kriminala, efikasnijeg reagovanja u vanrednim situacijama i sveobuhvatne mitigacije bezbednosnih pretnji. Istraživanje polazi od hipoteze da sinergija digitalnih alata i urbanog planiranja ne predstavlja samo tehničko unapređenje, već fundamentalnu promenu u paradigmi upravljanja javnim prostorom. Poseban naglasak stavljen je na transformaciju reaktivnih strategija u prediktivne modele putem algoritamske obrade podataka. Analizom aktuelnih studija slučaja, rad ukazuje na to da digitalna transformacija urbanog prostora ne doprinosi samo tehničkoj efikasnosti, već i socijalnoj komponenti održivosti stvaranjem sigurnijeg okruženja za sve građane. Kroz analizu obrazaca ponašanja, rad kritički razmatra kako optimizacija resursa — od pametne ulične rasvete do adaptivnih sistema hitnih službi — direktno utiče na povećanje subjektivnog osećaja sigurnosti. Poseban osvrt dat je normativnom usklađivanju tehnoloških rešenja sa standardima zaštite podataka i etičkim aspektima privatnosti, koji predstavljaju nužnu ravnotežu tehnološkom napretku. Zaključna razmatranja sugerišu da implementacija pametne bezbednosti zahteva interdisciplinarni pristup koji prepliće kriminologiju, urbanizam i etiku softverskog inženjeringa. Rezultati ukazuju na to da je održivost nemoguća bez bezbednosnog okvira koji je istovremeno tehnološki napredan, ali i duboko ukorenjen u principima socijalne pravde, inkluzivnosti i transparentnosti, čime se dugoročno osigurava rezilijentnost i stabilan društveni razvoj urbanih zajednica.

Ključne reči // *pametni gradovi, urbana bezbednost, održivi razvoj, IoT, prevencija kriminala*

SMART CITIES AS A TOOL FOR INCREASING URBAN SAFETY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Anita B. Klikovac //

*Faculty of Security, University of Belgrade,
anitaklikovac@yahoo.com, ORCID 0009-0003-8616-7564*

Irena M. Đukić Pribaković //

*PhD studies, Metropolitan University,
irenadjukicpribakovic@gmail.com, ORCID 0009-0005-9709-5898*

Abstract

Modern urbanization brings with it complex security challenges that require innovative approaches to managing urban systems. This paper explores the role of “smart city” technologies as a key tool for increasing overall security, viewed through the prism of sustainable development goals. The research focus is on the integration of advanced systems, such as artificial intelligence, the Internet of Things (IoT) and video surveillance with analytical capabilities, for the purpose of crime prevention, more efficient response in emergency situations and comprehensive mitigation of security threats. The research starts from the hypothesis that the synergy of digital tools and urban planning represents not only a technical improvement, but a fundamental change in the paradigm of public space management. Special emphasis is placed on the transformation of reactive strategies into predictive models through algorithmic data processing. By analyzing current case studies, the paper indicates that the digital transformation of urban space contributes not only to technical efficiency, but also to the social component of sustainability by creating a safer environment for all citizens. Through the analysis of behavioral patterns, the paper critically examines how resource optimization — from smart street lighting to adaptive emergency services systems — directly affects the increase in the subjective sense of security. Special attention is given to the normative alignment of technological solutions with data protection standards and ethical aspects of privacy, which represent a necessary balance to technological progress. Concluding considerations suggest that the implementation of smart security requires an interdisciplinary approach that interweaves criminology, urbanism, and software engineering ethics. The results indicate that sustainability is impossible without a security framework that is both technologically advanced and deeply rooted in the principles of social justice, inclusiveness, and transparency, thereby ensuring the resilience and stable social development of urban communities in the long term.

Keywords // *smart cities, urban safety, sustainable development, IoT, crime prevention*

OSNOVNE KARAKTERISTIKE KONCEPTA NEPRIJATELJSKOG UREĐENJA (*HOSTILE DESIGN*) U KONTEKSTU ISPITIVANJA URBANE BEZBEDNOSTI

Ana S. Paraušić Marinković //

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd,
parausicana@gmail.com, ORCID 0000-0002-7880-7379

Milan V. Lipovac //

Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
milanlipovac@gmail.com, ORCID 0000-0002-5051-3889

Sladana S. Đurić //

Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
djuricladja@gmail.com, ORCID 0000-0002-4186-2999

Ovaj rad je nastao kao rezultat angažovanja dr Ane Paraušić Marinković u skladu sa Planom rada Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja za 2026. godinu (na osnovu ugovora br. 451-03-33/2026-03/200039 sa Ministarstvom nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije), kao i angažovanja prof. dr Milana Lipovca i prof. dr Sladane Đurić u okviru Plana rada NIO Fakulteta bezbednosti za 2026. godinu.

Apstrakt

Neprijateljsko uređenje (*Hostile design*) predstavlja jednu od strategija urbanog planiranja koja je za svega desetak godina privukla značajnu pažnju akademske i profesionalne zajednice. Pod ovim terminom uobičajeno se podrazumevaju arhitektonska i urbanistička rešenja osmišljena da spreče, obeshrabre ili kontrolišu određene oblike ponašanja u javnom prostoru, najčešće korišćenje prostora od strane nepoželjnih ili marginalizovanih grupa (klupe kreirane tako da na njima ne može da se spava, metalni šiljci ispred zgrada, hrapave površine, jako noćno osvetljenje i sl.). U ovom radu biće izvedena sistematična analiza postojeće akademske građe o neprijateljskom dizajnu, kako bi se ostavila dva cilja. Prvo, biće izložena osnovna konceptualna i operacionalna određenja pojma, temeljne teorijske postavke koncepta, ali i praktični izazovi povezani sa izvođenjem empirijskih istraživanja ovog fenomena. Drugi cilj rada odnosi se na uočavanje povezanosti koncepta neprijateljskog uređenja sa ranije utemeljenim teorijskim pristupima u oblasti urbane bezbednosti, poput Branjenog prostora (*Difensible space*) Oskara Njumena, situacione prevencije kriminala, Prevencije kriminala kroz prostorni dizajn (*Crime Prevention Through Environmental Design*), ali i potencijala ispitivanja ovog fenomena iz perspektive pojedinih teorijskih pristupa Studija bezbednosti. Prema nalazima ovog pregleda može se zaključiti da je akademska diskusija o neprijateljskom uređenju interdisciplinarna, izuzetno fragmentarna i još u eksplorativnoj fazi, bez precizno izvedenih teorijskih okvira. Ove utvrđene specifičnosti moguće je prevazići, između ostalog, jasnijom distinkcijom u odnosu na slične strategije urbanog planiranja koje imaju dužu teorijsku i empirijsku tradiciju. Osim toga, postoji izražena potreba da se pojam neprijateljskog uređenja razgraniči u odnosu na druge povezane pojmove poput neprijatnog uređenja (*unpleasant design*), odbrambene arhitekture (*defensive architecture*) i disciplinujuće arhitekture (*disciplinary architecture*). Takođe je evidentno odsustvo uobičenih empirijskih studija u oblasti, te je teško utvrditi realne efekte (kako pozitivne, tako i negativne) ovakve arhitektonske strategije u praksi. Bez obzira na trenutnu teorijsku i pojamovnu (ne)izgrađenost neprijateljskog uređenja, može se zaključiti da je ovaj koncept moguće dalje razvijati u kontekstu ispitivanja problema urbane bezbednosti.

Ključne reči // *neprijateljski dizajn, urbanističko planiranje, urbana bezbednost, bezbednosni problemi*

KEY FEATURES OF HOSTILE DESIGN IN THE CONTEXT OF URBAN SECURITY RESEARCH

Ana S. Paraušić Marinković //

*Institute of criminological and sociological research, Belgrade,
parausicana@gmail.com, ORCID 0000-0002-7880-7379*

Milan V. Lipovac //

*Faculty of Security Studies, Univesristy of Belgrade,
milanlipovac@gmail.com, ORCID 0000-0002-5051-3889*

Sladana S. Đurić //

*Faculty of Security Studies, Univesristy of Belgrade,
djuricsladja@gmail.com, ORCID 0000-0002-4186-2999*

This paper represents the result of the Ana Paraušić Marinković engagement in accordance with the Working Plan and Programme of the Institute of Criminological and Sociological Research based on the contract No. 451-03-33/2026-03 / 200039 with the Ministry of Science, Technological Development and Innovation of the Republic of Serbia, and prof. Milan Lipovac and prof. Sladana Đurić engagement in accordance with the Working Plan and Programme of the Faculty of Security Studies for 2026.

Abstract

Hostile design represents one of the urban planning strategies that has attracted significant attention from both academic and professional communities over the past decade. The term generally refers to architectural and urban design solutions intended to prevent, discourage, or control certain forms of behaviour in public spaces, most often targeting the use of space by undesirable or marginalized groups (e.g., benches designed to prevent lying down, metal spikes in front of buildings, rough surfaces, intense nighttime lighting, etc.). This paper provides a systematic analysis of the existing academic literature on hostile design to achieve two main objectives. First, it outlines the basic conceptual and operational definitions of the term, its key theoretical foundations, as well as the practical challenges associated with conducting empirical research on this phenomenon. The second objective is to identify the connections between the concept of hostile design and previously established theoretical approaches in the field of urban security, such as Oscar Newman's Defensible Space, situational crime prevention, and Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED), as well as to explore the potential for examining this phenomenon within Security Studies approaches. The findings of this review suggest that the academic discussion on hostile design is interdisciplinary, highly fragmented, and still in an exploratory phase, lacking clearly defined theoretical frameworks. These limitations may be addressed, among other ways, through a clearer distinction between hostile design and similar urban planning strategies that have a longer theoretical and empirical tradition. Furthermore, there is a pronounced need to differentiate the concept of hostile design from related terms such as unpleasant design, defensive architecture, and disciplinary architecture. The absence of well-developed empirical studies in this field is also evident, making it difficult to determine the actual effects, both positive and negative, of such architectural strategy in practice. Despite its current theoretical and conceptual (under)development, it can be concluded that the concept of hostile design holds significant potential within the context of urban security research.

Keywords // *hostile design, urban planning, urban security, security issues*

IZMEĐU AUTONOMIJE I DRŽAVE: KINESKI PAMETNI GRADOVI I TRANSFORMACIJA SUBNACIONALNE DIPLOMATIJE

Nenad Z. Stekić //

Institut za međunarodnu politiku i privredu,

nenad.stekic@diplomacy.bg.ac.rs, ORCID 0000-0001-9066-0480

Apstrakt

Brza proliferacija tehnoloških dostignuća u pametnim gradovima u Kini pokrenula je paradigmatšku promenu u ulozi subnacionalnih urbanih aktera u međunarodnom sistemu. Nastavljajući se na tradicionalne konceptualizacije gradova kao pasivnih mesta upravljanja, ovaj rad unapređuje tezu prema kojoj kineski pametni gradovi funkcionišu kao autonomni agenti u međunarodnim odnosima, posedujući tri varijable – izražene tehnološke kapacitete, transnacionalne umrežene infrastrukture i normativni autoritet – koje omogućavaju nezavisno angažovanje u globalnim poslovima. Oslanjajući se na teoriju sklopova (*assemblage theory*) i teoriju akterske mreže (*actor-network theory*), rad analizira načine na koje urbani ekosistemi podataka, platforme za upravljanje veštačkom inteligencijom i projekti prekogranične digitalne infrastrukture (posebno Digitalni put svile) predstavljaju nove modalitete subnacionalne diplomatije. Kroz komparativne studije slučaja Čongčinga, Šendžena i Hangdžoa, autor pokazuje kako pomenuti pametni urbani akteri pregovaraju o bilateralnim tehnološkim partnerstvima, učestvuju u multilateralnim forumima za postavljanje standarda i projektuju „digitalni urbanizam“ kao prenosivi model upravljanja. Nalazi otkrivaju dvojni proces: tehnologije pametnih gradova povećavaju operativne kapacitete gradova za međunarodno angažovanje, ali i istovremeno ugrađuju kineske gradove u hijerarhijske državne strukture koje ograničavaju potpuno autonomno delovanje. Ova „tenzija“ između tehnološkog osnaživanja i političke podređenosti proizvodi specifičan modalitet upitnog nedržavnog akorstva koja dovodi u pitanje konvencionalne razlike između državnih i nedržavnih aktera u teoriji međunarodnih odnosa. Rad zaključuje predlogom istraživačke agende za analizu subnacionalnih pametnih aktera unutar arhitektura globalnog upravljanja.

Ključne reči // *pametni gradovi, kinesko gradsko upravljanje, teorija međunarodnih odnosa, subnacionalna diplomatija, digitalni Put svile*

CONDITIONED AGENCY BEYOND THE STATE: CHINESE SMART CITIES AND THE TRANSFORMATION OF SUBNATIONAL DIPLOMACY

Nenad Z. Stekić //

Institute of International Politics and Economics,

nenad.stekic@diplomacy.bg.ac.rs, ORCID 0000-0001-9066-0480

Abstract

The rapid proliferation of smart city technologies in China has catalyzed a paradigmatic shift in the role of subnational urban actors within the international system. Moving beyond traditional conceptualizations of cities as passive sites of governance, this paper advances the theoretical proposition that Chinese smart cities function as autonomous international relations agents, possessing three variables – distinct technological capacities, transnational networked infrastructures, and normative authority, that enable independent engagement in global affairs. Drawing upon assemblage theory and actor-network theory, the analysis examines how urban data ecosystems, artificial intelligence governance platforms, and cross-border digital infrastructure projects (notably the Digital Silk Road) constitute novel modalities of city-level agency. Through comparative case studies of Chongqing, Shenzhen, and Hangzhou, the paper demonstrates how these smart urban actors negotiate bilateral technological partnerships, participate in multilateral standard-setting forums, and project "digital urbanism" as a transferable governance model. The findings reveal a dual process: while smart city technologies enhance municipal operational capacity for international engagement, they simultaneously embed Chinese cities within hierarchical state structures that constrain fully autonomous action. This tension between technological empowerment and political subordination yields a distinctive modality of "conditioned agency" that challenges conventional distinctions between state and non-state actors in international relations theory. The paper concludes by proposing a research agenda for analyzing subnational smart actors within global governance architectures.

Keywords // *smart cities, Chinese urban governance, international relations theory, subnational diplomacy, digital Silk Road*

ETIČKI OKVIRI ZA GRADOVE ZASNOVANE NA PODACIMA: KAKO USPOSTAVITI RAVNOTEŽU

Jordan G. Shishovski //

*School for Architecture and Design, University American College – Skopje,
shishovski@uacs.edu.mk, ORCID 0009-0007-1839-9143*

Sasho B. Blazhevski //

*School for Architecture and Design, University American College – Skopje,
blazhevski@uacs.edu.mk, ORCID 0000-0002-2373-0378*

Pavel Lj. Veljanoski //

*School for Architecture and Design, University American College – Skopje,
pavel.veljanoski@uacs.edu.mk, ORCID 0000-0002-8765-3420*

Martin T. Delovski //

*School for Architecture and Design, University American College – Skopje,
martin.delovski@uacs.edu.mk, ORCID 0000-0002-5861-6778*

Apstrakt

pitanja postaju ključni aspekt održivog i humanocentričnog razvoja gradova. Ovaj rad razmatra osnovne principe etičkog urbanog projektovanja i upravljanja, uključujući transparentnost, zaštitu privatnosti, jednakost i odgovornost. Jasno sagledavanje i komparativna analiza tradicionalnih modela urbanog planiranja, projektovanja i upravljanja u odnosu na nove i buduće modele upravljanja gradovima predstavljaju neophodan preduslov za razumevanje savremenih urbanih transformacija. Usled sve izraženijih tenzija između tehnološkog nadzora i demokratskog, dinamičnog urbanog života u gradovima zasnovanim na podacima, autori analiziraju načine na koje nadzorne prakse mogu ugroziti privatnost građana i građanske slobode, te predlažu pomeranje ka modelima suvereniteta nad podacima i većoj participaciji građana u procesima upravljanja podacima. U tom kontekstu postavljaju se sledeća istraživačka pitanja: Da li je moguće uspostaviti ravnotežu između participativnih pristupa, transparentne komunikacije i politika upravljanja podacima koje se zasnivaju na aktivnom učešću građana?; i, Mogu li tradicionalni principi urbanog projektovanja doprineti obnovi poverenja javnosti i zaštiti građanskih prava u digitalno upravljanim urbanim sredinama? Navedena pitanja predstavljaju značajne izazove koje je neophodno razmotriti kako bi se uspostavili uspešni i dugoročno održivi metodološki okviri za razvoj gradova budućnosti. Rad predlaže niz preporuka koje uključuju, ali se ne ograničavaju na, strategije uključivanja lokalnih zajednica, mehanizme upravljanja podacima i redovne algoritamske provere, sa ciljem obezbeđivanja pravednih, inkluzivnih i društveno odgovornih urbanih budućnosti.

Ključne reči // *upravljanje podacima, transparentnost, urbano planiranje, suverenitet podataka, poverenje javnosti*

ETHICAL FRAMEWORKS FOR DATA-DRIVEN SMART CITIES: HOW TO RESTORE BALANCE

Jordan G. Shishovski //

*School for Architecture and Design, University American College – Skopje,
shishovski@uacs.edu.mk, ORCID 0009-0007-1839-9143*

Sasho B. Blazhevski //

*School for Architecture and Design, University American College – Skopje,
blazevski@uacs.edu.mk, ORCID 0000-0002-2373-0378*

Pavel Lj. Veljanoski //

*School for Architecture and Design, University American College – Skopje,
pavel.veljanoski@uacs.edu.mk, ORCID 0000-0002-8765-3420*

Martin T. Delovski //

*School for Architecture and Design, University American College – Skopje,
martin.delovski@uacs.edu.mk, ORCID 0000-0002-5861-6778*

Abstract

As urban design environment increasingly rely on data-driven technologies, ethical considerations become central to sustainable and human development. This paper explores the core principles of ethical urban design, including transparency, consent, privacy, equity, and accountability. Distinct compare between traditional models of urban planning, design and management to the new and future proposals of city management is an absolute necessity. Due to ever growing tension between technological surveillance and democratic, vivid urban life is growing in data-driven smart cities, the authors examine how surveillance practices threaten citizen privacy and proposes a shift toward models of data sovereignty and civic control: Is it possible to draw balance between participatory studies, transparent communication, informed consent, and citizen-led data policies?; and, Can traditional urban design restore public trust and protect civil liberties in digitally managed urban environments? These are some of the dilemmas that inevitably one can address in order to ensure successful and long-lasting methodology for the future of cities. Recommendations include, but limited to community engagement strategies, data governance mechanisms, and regular algorithmic audits to ensure just and inclusive urban futures.

Keywords // *data governance, transparency, urban planning, data sovereignty, public trust*

STVARANJE MESTA KAO PRISTUP U UNAPREĐENJU URBANE BEZBEDNOSTI U POGRANIČNIM GRADOVIMA REPUBLIKE SEVERNE MAKEDONIJE

Damjan Lj. Balkoski //

*Fakultet za Arhitektura, MIT Univerzitet Skopje,
damjanbalko@gmail.com, ORCID 0000-0002-0136-4573*

Apstrakt

Savremeni pristupi urbanoj bezbednosti sve više naglašavaju značaj kvaliteta javnog prostora, društvene interakcije i strategija stvaranja mesta u formiranju održivih i otpornih gradova. U malim pograničnim gradovima tradicionalne čaršije predstavljaju ključne javne prostore u kojima se odvijaju svakodnevne aktivnosti, društvene interakcije i ugostiteljske funkcije, istovremeno čuvajući lokalni identitet i urbanu memoriju. Međutim, usled demografskih promena, ograničenih urbanih investicija i smanjene noćne aktivnosti, mnogi od ovih prostora suočavaju se sa izazovima u pogledu percepcije bezbednosti i kvaliteta korišćenja tokom dnevnih i noćnih uslova. Rad analizira tradicionalne čaršije u Berovo i Delčevo kao centralne javne prostore malih pograničnih gradova istočnog regiona Republike Severne Makedonije (RSM). Izbor studija slučaja zasniva se na njihovom pograničnom položaju, tranzitnom značaju, potencijalu za razvoj planinskog turizma, kao i ulozi čaršije u prostornoj, društvenoj i ekonomskoj organizaciji gradova. Cilj istraživanja je ispitivanje odnosa između kvaliteta elemenata stvaranja mesta i percepcije urbane bezbednosti kroz komparativnu evaluaciju javnih prostora u dnevnim i noćnim uslovima. Metodološki okvir kombinuje '12 kriterijuma kvaliteta javnog prostora' koju je kreirao Jan Gel, sa odabranim principima 'Prevenција kriminala kroz oblikovanje životne sredine' (eng. CPTED). Na osnovu evaluiranih prostornih aspekata, rad predlaže preporuke stvaranja mesta i tehnološke intervencije usmerene ka unapređenju urbane bezbednosti, aktivaciji javnog života i povećanju atraktivnosti čaršija u malim pograničnim gradovima.

Ključne reči // *pogranični gradovi, čaršija, stvaranje mesta, javni prostor, urbana bezbednost*

PLACEMAKING AS AN APPROACH TO IMPROVING URBAN SAFETY IN BORDER TOWNS OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

Damjan Lj. Balkoski //

*Faculty of Architecture, MIT University Skopje,
damjanbalko@gmail.com, ORCID 0000-0002-0136-4573*

Abstract

Contemporary approaches to urban safety increasingly emphasize the importance of public space quality, social interaction, and placemaking strategies in creating sustainable and resilient cities. In small border towns, traditional bazaar streets represent key public spaces where everyday activities, social interactions, and hospitality functions take place, while simultaneously preserving local identity and urban memory. However, due to demographic changes, limited urban investments, and reduced night time activity, many of these spaces face challenges regarding the perception of safety and the quality of use during both day and night conditions. This paper analyzes the traditional bazaar streets in Berovo and Delčevo as central public spaces within small border towns in the eastern region of the North Macedonia (RNM). The selection of the case studies is based on their border position, transit significance, potential for mountain tourism development, and the role of the bazaar street in the spatial, social and economic organization of the towns. The research aims to examine the relationship between the quality of placemaking elements and the perception of urban safety through a comparative evaluation of public spaces in day and night conditions. The methodological framework combines the '12 Quality Criteria for Public Space' developed by Jan Gehl with selected principles of 'Crime Prevention Through Environmental Design' (CPTED). Based on the evaluated spatial aspects, the paper proposes placemaking recommendations and technological interventions aimed at improving urban safety, public life activation, and the attractiveness of bazaar streets in small border towns.

Keywords // *border towns, bazaar streets, placemaking, public space, urban safety*

PARADOKS ZATVORENIH STAMBENIH ZAJEDNICA KAO ODGOVORA NA BEZBJEDNOST STANOVANJA U GRADU

Matija D. Vujović //

mast. inž. arh., matija.arh.me@gmail.com

Apstrakt

U urbanim kontekstima, zatvorene stambene zajednice (eng. gated communities) sve češće se javljaju kao prostorni i društveni odgovor na rastući osjećaj nesigurnosti i percepciju rizika u gradu. Tema rada usmjerena je na kritičko preispitivanje ovog modela stanovanja kao strategije postizanja bezbjednosti, sa posebnim fokusom na njegovu unutrašnju kontradiktornost. Predmet istraživanja obuhvata odnos između prostorne kontrole, društvene segregacije i percepcije bezbjednosti unutar i izvan zatvorenih stambenih cjelina. Cilj rada je da utvrdi u kojoj mjeri zatvorene zajednice doprinose unapređenju bezbjednosti stanovanja, te da li istovremeno proizvode nove oblike urbanih rizika, poput fragmentacije prostora, smanjenja dostupnosti javnog prostora i slabljenja društvene kohezije. Poseban akcenat stavlja se na pristup prevencije kriminala kroz oblikovanje prostora (eng. Crime Prevention Through Environmental Design, CPTED), koji polazi od pretpostavke da oblikovanje prostora može uticati na smanjenje kriminala. Rad polazi od teze da neadekvatna i selektivna primjena CPTED principa, naročito kroz naglašavanje kontrole pristupa, nadzora i teritorijalnosti, može doprinijeti zatvaranju stambenih struktura i nastanku izolovanih enklava. Metodološki pristup zasniva se na kombinaciji pregleda relevantne teorijske i empirijske literature iz oblasti urbanizma, sociologije grada i bezbjednosnih studija, kao i na analizi studije slučaja stambenih kompleksa u postsocijalističkom urbanom kontekstu. Kroz komparativnu analizu zatvorenih i otvorenih urbanih struktura ispituju se prostorni i društveni efekti ovog modela stanovanja. Rezultati istraživanja ukazuju na postojanje paradoksa, mjere koje povećavaju kontrolu i ekskluzivnost prostora doprinose percepciji sigurnosti, ali istovremeno mogu narušiti urbanu koheziju i generisati nove oblike nesigurnosti u širem gradskom sistemu. Zaključno, zatvorene stambene zajednice tumače se kao simptom šireg društvenog i urbanog konteksta, a ne kao održivo rješenje problema bezbjednosti u gradu.

Ključne reči // *zatvorene stambene zajednice, bezbjednost, urbani prostor, segregacija, CPTED*

THE PARADOX OF GATED COMMUNITIES AS A RESPONSE TO RESIDENTIAL SECURITY IN URBAN CONTEXTS

Matija D. Vujović //

mast. ing. arch., matija.arh.me@gmail.com

Abstract

In urban contexts, gated communities increasingly emerge as spatial and social responses to the growing perception of insecurity and risk in cities. This paper critically examines this residential model as a strategy for achieving security, with a particular focus on its inherent contradictions. The subject of the research is the relationship between spatial control, social segregation, and the perception of safety within and beyond gated residential environments. The aim of the paper is to determine to what extent gated communities contribute to residential security, and whether they simultaneously produce new forms of urban risk, such as spatial fragmentation, reduced accessibility of public space, and the weakening of social cohesion. Special emphasis is placed on the crime prevention through environmental design approach (CPTED), which assumes that spatial design can influence crime reduction. The paper argues that inadequate and selective implementation of CPTED principles, particularly through the emphasis on access control, surveillance, and territoriality, can contribute to the enclosure of residential structures and the emergence of isolated enclaves. The methodological approach combines a review of relevant theoretical and empirical literature from urban studies, sociology, and security studies, along with a case study analysis of residential complexes in a post-socialist urban context. Through a comparative analysis of gated and open urban structures, the spatial and social implications of this housing model are examined. The findings indicate the existence of a paradox, measures that enhance control and exclusivity contribute to perceived safety, while simultaneously undermining urban cohesion and potentially generating new forms of insecurity at the broader urban scale. The paper concludes that gated communities should be understood as a symptom of broader social and urban conditions rather than a sustainable solution to urban security challenges.

Keywords // *gated communities, security, urban space, segregation, CPTED*

RESURSI GRADOVA I POTREBE MIGRANATA: DA LI JE MIGRANTSKA KRIZA I URBANA KRIZA?

Danijela V. Spasić //

*Kriminalističko-policijski univerzitet u Beogradu,
danijela.spasic@kpu.edu.rs, ORCID 0000-0001-9432-5188*

Ivana D. Radovanović //

*Kriminalističko-policijski univerzitet u Beogradu,
ivana.radovanovic@kpu.edu.rs, ORCID 0000-0002-3555-5140*

Apstrakt

Više od milion i po ljudi koji traže azil stiglo je u Evropu od 2015. godine, uključujući četverostruko povećanje broja pojedinaca koji rizikuju svoje živote da bi ušli prelazeći Sredozemno more u jednoj godini. Oni su deo najvećeg globalnog raseljavanja od Drugog svetskog rata, sa procenjenih 65,3 miliona ljudi širom sveta koji beže od rata, progona, sukoba i kršenja ljudskih prava. Većina izbeglica je koncentrisana u urbanim područjima. Prema Međunarodnom komitetu za spasavanje i Grupi za humanitarnu politiku, više od polovine svih izbeglica živi u velikim gradovima. Od gradova se traži da pruže usluge kao što su stanovanje, obrazovanje i zdravstvena zaštita sve raznovrsnijoj grupi novih doseljenika i da održavaju javnu bezbednost, često bez dovoljno resursa da bi se zadovoljili ovi novi zahtevi. Stoga je „izbeglička kriza“ takođe i „urbana kriza“. U Evropi, većina novih izbeglica dolazi iz Sirije, Avganistana i Iraka. Ovaj neviđeni porast migracija u Evropu aktivirao je akciju državnih, nevladinih i humanitarnih agencija i otkrio dugogodišnje tenzije između prioriteta svakog od ovih aktera, a istovremeno je generisao mobilizaciju nove kategorije ad hoc organizacija na lokalnom nivou posvećenih pružanju hitne zdravstvene pomoći i novih pristupa dočeku migranata. Izbeglice su stoga postale zavisne od dobre volje nacionalnih država i gradskih samouprava i njihovih građana da ih prihvate i da im obezbede resurse koji su im potrebni za stvaranje novih života u novim zemljama. U ovom radu bavimo se iskustvima izbeglica u gradovima: njihovim zdravljem i blagostanjem. Ističemo Beograd kao slučaj tranzitne lokacije. Zaključujemo sa nekim preporukama o tome kako bolje odgovoriti na potrebe izbeglica tokom i nakon njihovog putovanja.

Ključne reči // *migracije, izbeglice, izbeglička kriza, zdravstvene potrebe*

RESOURCES OF CITIES AND NEEDS OF MIGRANTS: IS THE MIGRANT CRISIS AND AN URBAN CRISIS?

Danijela V. Spasić //

*University of Criminal Investigation and Police Studies,
danijela.spasic@kpu.edu.rs, ORCID 0000-0001-9432-5188*

Ivana D. Radovanović //

*University of Criminal Investigation and Police Studies,
ivana.radovanovic@kpu.edu.rs, ORCID 0000-0002-3555-5140*

Abstract

More than a million and a half asylum seekers have arrived in Europe since 2015, including a fourfold increase in the number of individuals risking their lives to enter by crossing the Mediterranean Sea in a single year. They are part of the largest global displacement since World War II, with an estimated 65.3 million people worldwide fleeing war, persecution, conflict and human rights abuses. Most refugees are concentrated in urban areas. According to the International Rescue Committee and the Humanitarian Policy Group, more than half of all refugees live in large cities. Cities are being asked to provide services such as housing, education, and health care to an increasingly diverse group of new immigrants and to maintain public safety, often without sufficient resources to meet these new demands. Therefore, the "refugee crisis" is also an "urban crisis". In Europe, most of the new refugees come from Syria, Afghanistan and Iraq. This unprecedented increase in migration to Europe activated the action of state, non-governmental and humanitarian agencies and revealed long-standing tensions between the priorities of each of these actors, and at the same time generated the mobilization of a new category of ad hoc organizations at the local level dedicated to providing emergency health care and new approaches to welcoming migrants. Refugees have therefore become dependent on the goodwill of nation states and city governments and their citizens to accept them and provide them with the resources they need to build new lives in new countries. In this paper, we deal with the experiences of refugees in cities: their health and well-being. We emphasize Belgrade as a case of transit location. We conclude with some recommendations on how to better respond to the needs of refugees during and after their journey.

Keywords // *migration, refugees, refugee crisis, health needs*

DEO 2 //

Planiranje i klimatske promene

ZABRINUTOST BEZ ODGOVORNOSTI? PERCEPCIJE KLIMATSKIH PROMENA U SRBIJI

Aleksandra A. Marković //

*Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
aleksandra.markovic@f.bg.ac.rs, ORCID 0000-0001-5219-4220*

Irena G. Petrović //

*Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
irena.petrovic@f.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-7288-5034*

Apstrakt

Klimatske promene se danas sve češće posmatraju i kao bezbednosni izazov, ali takvo razumevanje podrazumeva i pitanje ko je zapravo odgovoran za njihovo ublažavanje i kako se ta odgovornost raspodeljuje između pojedinaca i institucija. U tom smislu, način na koji građani razumeju sopstvenu ulogu postaje važan za procenu šireg društvenog kapaciteta da se na ove probleme odgovori. Rad se zasniva na podacima iz 11 runde Evropskog društvenog istraživanja (European Social Survey) i bavi se percepcijama klimatskih promena od strane građana Srbije. Nalazi pokazuju da je zabrinutost zbog klimatskih promena relativno izražena, ali da osećaj lične odgovornosti nizak, pri čemu se Srbija nalazi na samom dnu u poređenju sa drugim evropskim zemljama obuhvaćenim istraživanjem. Istovremeno, najveći deo ispitanika klimatske promene vidi kao posledicu i prirodnih procesa i ljudske aktivnosti, što upućuje na određenu nejasnoću u razumevanju njihovih uzroka. Regresiona analiza pokazuje da osećaj lične odgovornosti nije nasumično raspoređen, već prati određene sociodemografske obrasce: viši je kod žena, mlađih ispitanika, kao i kod onih sa više obrazovanja i višim prihodima domaćinstva. Kada je reč o očekivanjima da će države preduzeti adekvatne mere, ne uočavaju se sistematske razlike između društvenih grupa. Ovakav nalaz ukazuje na svojevrsan raskorak: iako se klimatske promene prepoznaju kao problem, odgovornost za njihovo rešavanje nije jasno artikulisana, naročito kada je reč o ulozi institucija. Drugim rečima, prepoznavanje problema ne prati jasno preuzimanje odgovornosti niti stabilna očekivanja institucionalnog delovanja. U tom smislu, rad otvara pitanje kako ovakve percepcije mogu uticati na mogućnosti kolektivnog delovanja i upravljanja klimatskim rizicima.

Ključne reči // *klimatske promene, lična odgovornost, upravljanje rizikom, Evropsko društveno istraživanje (ESS), Srbija*

CONCERN WITHOUT RESPONSIBILITY? CLIMATE CHANGE PERCEPTIONS IN SERBIA

Aleksandra A. Marković //

*Faculty of Philosophy, University of Belgrade,
aleksandra.markovic@f.bg.ac.rs, ORCID 0000-0001-5219-4220*

Irena G. Petrović //

*Faculty of Philosophy, University of Belgrade,
irena.petrovic@f.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-7288-5034*

Abstract

Climate change is increasingly approached not only as an environmental issue, but also as a security challenge. Such a perspective, however, raises the question of who is actually responsible for mitigating it and how this responsibility is distributed between individuals and institutions. In this sense, the way citizens understand their own role becomes important for assessing the broader societal capacity to respond to these challenges. This paper draws on data from the 11th round of the European Social Survey (ESS) and examines perceptions of climate change among citizens in Serbia. The findings show that concern about climate change is relatively pronounced, while the sense of personal responsibility remains low, with Serbia positioned at the very bottom in comparison to other European countries included in the survey. At the same time, most respondents attribute climate change to a combination of natural processes and human activity, pointing to a certain lack of clarity in understanding its causes. Regression analysis indicates that perceptions of personal responsibility are not randomly distributed, but follow clear socio-demographic patterns: they are higher among women, younger respondents, and those with higher levels of education and household income. By contrast, expectations that governments will take adequate action do not vary systematically across social groups. This finding points to a certain mismatch: although climate change is recognised as a problem, responsibility for addressing it is not clearly articulated, particularly when it comes to the role of institutions. In other words, recognising the problem does not translate into a clear sense of responsibility or stable expectations of institutional action. In this sense, the paper raises the question of how such perceptions may shape the possibilities for collective action and the governance of climate-related risks.

Keywords // *climate change, personal responsibility, risk governance, European Social Survey (ESS), Serbia*

TRANSFORMACIJA GRADOVA U ERI ENERGETSKE TRANZICIJE

Nevena R. Šekarić Stojanović //

Institut za međunarodnu politiku i privredu,

nevena.sekaric@diplomacy.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-4514-6498

Apstrakt

Tekući proces energetske tranzicije kvalitativno utiče na različite društvene sektore. Sveopšta promena energetske paradigme, pored ekonomskog, industrijskog i političko-bezbednosnog domena, transformiše i sektor urbanog planiranja i urbanog razvoja. Gradovi, tako, postaju mesta integracije energetskih i klimatskih politika, ali i izvor i ishodište praksi usmerenih ka ostvarivanju ciljeva energetske tranzicije. Urbane sredine, na taj način, predstavljaju svojevrsan kanal za artikulaciju interesa povezanih sa energetskom tranzicijom. Razvoj tzv. zelenih industrija, transformacija energetskih sistema i nastanak novih urbanih formi zasnovanih na ovim procesima samo su neki od primera preoblikovanja postojećih gradskih struktura. Polazeći od toga, cilj ovog rada jeste ispitivanje načina na koji proces energetske tranzicije (pre)oblikuje urbane prakse i utiče na urbano planiranje. Dodatno, cilj je i identifikovanje primera implementacije rešenja zasnovanih na ciljevima energetske tranzicije i njihove integracije sa potrebama urbane populacije u praksi. Glavne istraživačke tehnike korišćene u radu uključuju pregled literature i sekundarnu analizu podataka. Rezultati sprovedene analize ukazuju na to da energetska tranzicija nije samo tehnološki fenomen, već i prostorni i društveno-ekonomski proces koji aktivno preoblikuje postojeće i podstiče nastanak novih urbanih sistema. Ovaj uticaj najizraženiji je kroz procese industrijske klasterizacije, transformacije infrastrukture i razvoja novih urbanih distrikata zasnovanih na energiji.

Ključne reči // *energetska tranzicija, gradovi, zelene industrije, urbana transformacija*

RECONFIGURING CITIES IN THE AGE OF ENERGY TRANSITION

Nevena R. Šekarić Stojanović //

Institute of International Politics and Economics,

nevena.sekaric@diplomacy.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-4514-6498

Abstract

The ongoing process of energy transition qualitatively affects various sectors of society. The energy paradigm shift, in addition to the economic, industrial, political, and security domains, also transforms the fields of urban planning and urban development. Cities are thus increasingly becoming sites of integration for energy and climate policies, as well as sources and focal points of practices aimed at achieving the goals of the energy transition. In this sense, urban environments represent a distinct channel for the articulation of energy transition-related interests. The development of green industries, the transformation of energy systems, and the emergence of new urban forms based on these processes are just some of the examples of the reconfiguration of existing urban structures. Against this backdrop, the aim of this paper is to examine the ways in which the process of energy transition (re)shapes urban practices and influences urban planning. Additionally, the paper seeks to identify examples of the implementation of energy transition grounded solutions and their integration with the needs of urban population in practice. The main research techniques employed in the paper include a literature review and secondary data analysis. The findings indicate that the energy transition is not merely a technological phenomenon, but also a spatial and socio-economic process that actively reconfigures existing urban systems and fosters the emergence of new ones. This impact is most evident through industrial clustering, infrastructure transformation, and the emergence of new energy-oriented urban districts.

Keywords // *energy transition, cities, green industries, urban transformation*

TOPLOTNI TALAS KAO URBANI BEZBEDNOSNI HAZARD BEOGRADA: CHIEF HEAT OFFICER KAO PROVAJDER BEZBEDNOSTI

Filip G. Stojanović //

*Inovacioni centar Fakulteta bezbednosti Univerziteta u Beogradu,
fstojanovic.inovacionicentar@fb.bg.ac.rs*

Apstrakt

Gradovi su prepoznati kao mesta povećanog klimatskog rizika, a toplotni talas kao jedna od ključnih pretnji urbanom razvoju i bezbednosti. U periodu 2020–2025. godine Srbija je zabeležila sedam ekstremnih toplotnih talasa, dvostruko više nego u prethodnoj deceniji. Beograd je, usled efekta urbanog toplotnog ostrva, najizloženiji grad ovom trendu u Srbiji, sa razlikama u temperaturi i do sedam stepeni između centralnih zona i okoline. Osim toga, empirijski podaci pokazuju povećani mortalitet tokom epizoda ekstremnih vrućina. Uprkos navedenim pokazateljima, toplotni talas ostaje segmentirano tretiran hazard u okvirima urbane bezbednosti u Srbiji: prepoznat je u Programu prilagođavanja na izmenjene klimatske uslove (2023–2030), ali bez institucionalnog nosioca za njegovo tretiranje na nivou grada. Polazeći od koncepta urbane bezbednosti – javnog dobra u kojem provajderi bezbednosti sprovode mere zaštite gradske sredine od različitih bezbednosnih problema – cilj rada je problematizacija povezanosti klimatskih promena i urbane bezbednosti, sa posebnim osvrtom na posledice toplotnog talasa po urbani rast i razvoj. Primenom metode analize sadržaja relevantne akademske i stručne literature, izveštaja međunarodnih organizacija, kao i nacionalnih normativnih akata, tematizuju se pitanja urbane bezbednosti, klimatske adaptacije i upravljanja rizikom od toplotnog talasa. Težište rada čini prikaz modela Chief Heat Officer (CHO), pionirski uspostavljenog u Atini 2021. godine, a potom i u Santjagu, Melburnu, Majamiju, Los Anđelesu, Feniksu i drugim gradovima. Komparativnom analizom mandata, nadležnosti i učinaka, u radu se razmatra značaj modela CHO za razumevanje upravljačke praznine u odgovoru na toplotni rizik u Beogradu.

Ključne reči // *toplotni talas, urbana bezbednost, klimatske promene, Chief Heat Officer*

HEATWAVE AS AN URBAN SECURITY HAZARD IN BELGRADE: CHIEF HEAT OFFICER AS A SECURITY PROVIDER

Filip G. Stojanović //

The Security Innovation Center of the Faculty of Security Studies University of Belgrade, fstojanovic.inovacionicentar@fb.bg.ac.rs

Abstract

Cities have been identified as sites of heightened climate risk, and heatwaves as one of the key threats to urban development and security. Between 2020 and 2025, Serbia recorded seven extreme heatwaves, twice as many as in the preceding decade. Owing to the urban heat island effect, Belgrade is the city most exposed to this trend in Serbia, with air temperature differences of up to seven degrees between its central zones and the surrounding areas. Moreover, empirical data indicate elevated mortality during episodes of extreme heat. Despite these indicators, heatwaves remain a fragmentarily addressed hazard within the framework of urban security in Serbia: they are acknowledged in the Programme for Adaptation to Altered Climate Conditions (2023–2030), yet without any institutional actor tasked with addressing them at the city level. Drawing on the concept of urban security – a public good within which security providers implement measures to protect the urban environment from various security challenges – this paper aims to problematise the nexus between climate change and urban security, with reference to the consequences of heatwaves for urban growth and development. Through content analysis of relevant academic and professional literature, reports by international organisations, and national normative acts, the paper addresses questions of urban security, climate adaptation, and heatwave risk governance. Its focus lies on the Chief Heat Officer (CHO) model, first established in Athens in 2021 and subsequently introduced in Santiago, Melbourne, Miami, Los Angeles, Phoenix, and other cities. Through a comparative analysis of mandates, competencies, and outcomes, the paper examines the relevance of the CHO model for understanding the governance gap in Belgrade's response to heat risk.

Keywords // *heatwave, urban security, climate change, Chief Heat Officer*

GEOPROSTORNA ANALIZA OSETLJIVOSTI GRADSKJE OPŠTINE MEDIJANA (NIŠ) NA IZMENJENE KLIMATSKE USLOVE U KONTEKSTU URBANE BEZBEDNOSTI I RAZVOJA

Slobodan J. Milutinović //

Fakultet zaštite na radu, Univerzitet u Nišu,

slobodan.milutinovic@znrfak.ni.ac.rs, ORCID 0000-0002-4384-3687

Apstrakt

Savremeni urbani razvoj direktno je uslovljen sposobnošću gradova da odgovore na bezbednosne izazove koje donose klimatske promene. Ovaj rad fokusira se na procenu osetljivosti (eng. sensitivity) Gradske opštine Medijana u Nišu na izmenjene klimatske uslove, posmatrane kao ključna, inherentna komponenta sveobuhvatne analize ranjivosti u skladu sa metodološkim okvirom Šestog izveštaja Međuvladinog panela za klimatske promene (IPCC AR6). Istraživanje obuhvata višekriterijumsku procenu osetljivosti teritorije na niz klimatskih opasnosti: povišene temperature i toplotne talase, intenzivne padavine, poplave, suše, šumske požare, eroziju i klizišta. Poseban akcenat u radu stavljen je na toplotne talase i fenomen urbanih toplotnih ostrva (UHI), koji, usled visoke gustine izgrađenosti i specifične morfologije opštine Medijana, predstavljaju primarni rizik po bezbednost i zdravlje stanovništva. Metodologija se zasniva na geoprostornom modelovanju unutar GIS okruženja, integracijom satelitskih multispektralnih snimaka (za proračun površinske temperature i vegetacionih indeksa) i visokorezolucionih prostornih podataka o nameni zemljišta, demografiji i kritičnoj infrastrukturi. Rezultati istraživanja identifikuju prostorne mikrolokacije (tzv. "vruće tačke") sa najvišim stepenom osetljivosti na klimatske ekstreme. Dobijeni geoprostorni profili osetljivosti pružaju egzaktnu naučnu osnovu za prostorno planiranje i donošenje strateških odluka na lokalnom nivou. Rad ukazuje na neophodnost integracije mera adaptacije zasnovanih na prirodi u urbanističke planove opštine, sa ciljem transformacije Medijane u klimatski otpornu, bezbednu i održivu urbanu zajednicu.

Ključne reči // *osetljivost, IPCC AR6, GIS modelovanje, urbana toplotna ostrva, GO Medijana*

GEOSPATIAL SENSITIVITY ANALYSIS OF THE MEDIJANA CITY MUNICIPALITY (NIŠ) TO CHANGED CLIMATE CONDITIONS IN THE CONTEXT OF URBAN SECURITY AND DEVELOPMENT

Slobodan J. Milutinović //

*Faculty of Occupational Safety and Health, University of Niš,
slobodan.milutinovic@znr.fak.ni.ac.rs, ORCID 0000-0002-4384-3687*

Abstract

Modern urban development is directly conditioned by the ability of cities to respond to the security challenges posed by climate change. This paper focuses on assessing the sensitivity of the Medijana City Municipality in Niš to altered climate conditions, viewed as a key, inherent component of a comprehensive vulnerability analysis in accordance with the methodological framework of the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC AR6). The research encompasses a multi-criteria evaluation of the territory's sensitivity to various climate hazards: elevated temperatures and heatwaves, intense rainfall, floods, droughts, wildfires, erosion, and landslides. Particular emphasis is placed on heatwaves and the phenomenon of urban heat islands (UHI), which, due to high built-up density and the specific morphology of the Medijana municipality, pose a primary risk to the safety and health of the population. The methodology is based on geospatial modeling within a GIS environment, integrating satellite multispectral images (for calculating surface temperature and vegetation indices) and high-resolution spatial data on land use, demographics, and critical infrastructure. The research results identify spatial micro-locations (so-called "hotspots") with the highest levels of sensitivity to climate extremes. The obtained geospatial sensitivity profiles provide an accurate scientific basis for spatial planning and strategic decision-making at the local level. The paper highlights the necessity of integrating nature-based adaptation measures into the urban plans of the municipality, with the aim of transforming Medijana into a climate-resilient, secure, and sustainable urban community.

Keywords // *sensitivity, IPCC AR6, GIS modeling, urban heat islands, Medijana municipality*

DEO 3 //

**Urbana bezbednost – percepcija, arhitektura i
dizajn**

OBNOVA JAVNOG PROSTORA KAO IMPERATIV BEZBEDNOG I SREĆNOG GRADA: STUDIJA SLUČAJA BILEĆA

Jasna K. Guzijan //

*Arhitektonsko-građevinsko-geodetski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci,
jasna.guzijan@aggf.unibl.org, ORCID 0009-0008-5146-3618*

Siniša R. Cvijić //

*Arhitektonsko-građevinsko-geodetski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci,
sinisa.cvijic@aggf.unibl.org, ORCID 0009-0007-0036-7063*

Miroslav Lj. Malinović //

*Arhitektonsko-građevinsko-geodetski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci,
miroslav.malinovic@aggf.unibl.org, ORCID 0000-0003-3816-6586*

Apstrakt

Urbana obnova predstavlja kontinuiran i prirodan proces revitalizacije gradskog tkiva. Gradovi se ne rekonstruišu samo usled fizičkog zastarevanja i propadanja strukture, već i kao odgovor na dinamične prirodne i društvene faktore koji neprestano oblikuju urbani prostor. Zapušteno gradsko tkivo, prepušteno fizičkom i socijalnom propadanju, neminovno se transformiše u bezbednosni rizik. Sveobuhvatna obnova gradskih jezgara danas predstavlja imperativ u okviru modela održivog razvoja, a s obzirom na izraženu složenost ovog procesa, njegova uspešna realizacija zahteva značajne vremenske okvire, investiciona sredstva i multidisciplinarnu ekspertizu. Obnova podrazumeva prilagođavanje grada savremenim socijalnim, kulturnim i ekonomskim okvirima, uz strogo očuvanje njegovih suštinskih fizičkih karakteristika. Ovaj je proces od presudnog značaja za zajednice u kojima su stanovnici duboko srođeni sa svojim okruženjem i gde je izražen snažan osećaj prostornog identiteta i pripadnosti. Studija slučaja fokusirana je na grad Bileću, smeštenu u jugoistočnom delu Bosne i Hercegovine, na samoj granici sa Crnom Gorom. Specifičan istorijski i vojno-strateški kontinuitet Bileće iznedrio je vredno arhitektonsko i kulturno nasleđe iz različitih epoha. Međutim, to nasleđe danas, usled ekonomske stagnacije, trpi izraženu zapuštenost. Analiza trenutnog stanja Parka narodnih heroja, Parka stećaka, kao i ambijentalne celine iz austrougarskog perioda, jasno pokazuje kako zanemarivanje i degradacija prostora direktno utiču na narušavanje urbane bezbednosti u lokalnoj zajednici. Ipak, sistemska obnova javnih prostora, podržana savremenim tehnologijama i pametnim arhitektonskim rešenjima, ima potencijal da transformiše Bileću u poželjnu turističku destinaciju i, što je najvažnije, u podsticajno mesto za život mladih ljudi.

Ključne reči // *urbana obnova, bezbedan, srećan grad, Bileća*

PUBLIC SPACE RENEWAL AS AN IMPERATIVE FOR A SAFE AND HAPPY CITY: CASE STUDY BILEĆA

Jasna K. Guzijan //

Faculty of Architecture, Civil Engineering and Geodesy, University of Banja Luka, jasna.guzijan@aggf.unibl.org, ORCID 0009-0008-5146-3618

Siniša R. Cvijić //

Faculty of Architecture, Civil Engineering and Geodesy, University of Banja Luka, sinisa.cvijic@aggf.unibl.org, ORCID 0009-0007-0036-7063

Miroslav Lj. Malinović //

Faculty of Architecture, Civil Engineering and Geodesy, University of Banja Luka, miroslav.malinovic@aggf.unibl.org, ORCID 0000-0003-3816-6586

Abstract

Urban renewal represents a continuous and natural process of revitalizing the urban fabric. Cities are reconstructed not only due to physical aging and the deterioration of structure, but also because of natural and social factors that act upon the city. Neglected urban fabric, left to physical and social decay, inevitably transforms into a security risk. The comprehensive renewal of urban cores today represents an imperative within the model of sustainable development, and given the complexity of this process, its successful realization requires significant timeframes, investment funds, and multidisciplinary expertise. Renewal implies the adaptation of the city to changed social, cultural, or economic conditions, without changing its basic physical characteristics. This process is of crucial importance for communities where residents are deeply attached to their environment and where a strong sense of spatial identity and belonging is developed. The case study is focused on the town of Bileća, located in the southeastern part of Bosnia and Herzegovina on the border with Montenegro, with a rich architectural heritage from different historical periods. The specific historical and military-strategic continuity of the town of Bileća has produced a valuable architectural and cultural heritage, which today, due to economic stagnation, suffers from pronounced neglect. The analysis of the current state of the People's Heroes Park, the Stećak Park, as well as the ambient entity from the Austro-Hungarian period, clearly shows how neglect and physical decay of space directly affect the degradation of urban security in the local community. However, the systemic renewal of public spaces, supported by modern technologies and smart architectural solutions, has the potential to transform Bileća into a desirable tourist destination and, most importantly, a stimulating place for the life of young people.

Keywords // *urban renewal, safe city, happy city, Bileća*

PREMA MODELU RESPONZIVNOG BEZBJEDNOG GRADA: VJEŠTAČKA INTELIGENCIJA I URBANO OSVJETLJENJE

Dubravko N. Aleksić //

*Arhitektonsko-građevinsko-geodetski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci,
dubravko.aleksic@aggf.unibl.org, ORCID 0009-0006-3401-8999*

Nikolina D. Raičković //

Arhitektonski fakultet, Univerzitet Crne Gore, nikolinas@ucg.ac.me

Apstrakt

Savremeni grad sve više postaje prostor u kojem pitanja bezbjednosti prevazilaze klasične urbanističke i infrastrukturne okvire uključujući psihološke, socijalne i rodno uslovljene aspekte doživljaja urbanog okruženja. U istraživanjima teme urbane sigurnosti posebno se izdvaja osvjetljenje kao jedan od ključnih mikroambijentalnih elemenata koji neposredno utiče na osjećaj sigurnosti korisnika prostora. U tom kontekstu, urbano osvjetljenje ne funkcioniše isključivo kao infrastrukturni sistem, već kao aktivan prostorni faktor koji oblikuje način korišćenja i doživljaja grada. Posebno značajan aspekt posmatranja ovog problema odnosi se na percepcije bezbjednosti i korišćenja javnog prostora među različitim korisničkim grupama, budući da istraživanja ukazuju na to da žene, djeca i ostale osjetljive grupacije drugačije percipiraju rizik, dostupnost i upotrebljivost urbanog okruženja u odnosu na dominantne obrasce planiranja, što pitanje svjetlosnog dizajna pozicionira ne samo kao tehničko, već i kao socijalno-prostorno i inkluzivno pitanje. Ovaj rad istražuje potencijal vještačke inteligencije i algoritamski kontrolisanih sistema u razvoju adaptivnih modela urbanog osvjetljenja usmjerenih na unapređenje percepcije bezbjednosti prostora. Polazeći od teorijskog pregleda istraživanja iz oblasti CPTED pristupa, urbane psihologije i smart city koncepata rad razmatra mogućnost razvoja modela sposobnih da u realnom vremenu reaguju na obrasce kretanja, gustinu korisnika, vremenske uslove i načine korišćenja javnog prostora. Cilj rada je formulisanje teorijskog modela „responzivnog bezbjednosnog grada“, u kojem urbano osvjetljenje funkcioniše kao adaptivni infrastrukturni sloj između korisnika, prostora i digitalnih sistema upravljanja. Kroz teorijsku analizu postojećih istraživanja, machine learning sistema i savremenih modela urbane bezbjednosti, rad razmatra prostorne, tehnološke i etičke implikacije primjene inteligentnih sistema u budućem razvoju urbanih sredina.

Ključne reči // *prostorna bezbjednost, adaptivno urbano osvjetljenje, javni prostor*

ACCORDING TO THE RESPONSIVE SAFE CITY MODEL: ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND URBAN LIGHTING

Dubravko N. Aleksić //

*Arhitektonsko-građevinsko-geodetski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci,
dubravko.aleksic@aggf.unibl.org, ORCID 0009-0006-3401-8999*

Nikolina D. Raičković //

Arhitektonski fakultet, Univerzitet Crne Gore, nikolinas@ucg.ac.me

Abstract

The modern city is increasingly becoming a space in which security issues go beyond classic urban and infrastructural frameworks, including psychological, social and gender-based aspects of the experience of the urban environment. In research on the topic of urban security, lighting is particularly highlighted as one of the key microenvironmental elements that directly affects the sense of security of the users of the space. In this context, urban lighting does not function exclusively as an infrastructure system, but as an active spatial factor that shapes the way the city is used and experienced. A particularly significant aspect of observing this problem relates to the perceptions of safety and use of public space among different user groups, since research indicates that women, children and other sensitive groups perceive the risk, accessibility and usability of the urban environment differently in relation to dominant planning patterns, which positions the issue of lighting design not only as a technical, but also as a social-spatial and inclusive issue. This paper investigates the potential of artificial intelligence and algorithmically controlled systems in the development of adaptive urban lighting models aimed at improving the perception of space safety. Starting from a theoretical overview of research in the field of CPTED approach, urban psychology and smart city concepts, the paper considers the possibility of developing models capable of reacting in real time to movement patterns, user density, weather conditions and ways of using public space. The aim of the work is to formulate a theoretical model of the "responsive security city", in which urban lighting functions as an adaptive infrastructure layer between users, space and digital management systems. Through the theoretical analysis of existing research, machine learning systems and modern models of urban security, the paper considers the spatial, technological and ethical implications of the application of intelligent systems in the future development of urban environments.

Keywords // *spatial security, adaptive urban lighting, public space*

IZMEĐU NASLEĐA I GLOBALIZACIJSKIH TEKOVINA: VIDOVI DEGRADACIJE BEOGRADSKJE ARHITEKTURE

Anđela M. Dukić //

*Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
andjela.m.dukic@gmail.com, ORCID 0000-0002-9320-2810*

Aleksa B. Novaković //

*Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
aleksa.novakovic@f.bg.ac.rs, ORCID 0009-0001-5472-0770*

Apstrakt

Grad Beograd je tokom istorije prolazio kroz mnogobrojne urbane transformacije, kako usled ratnih, tako i tokom mirnodopskih perioda. Složene promene u geopolitičkim, ekonomskim i društveno-kulturnim zbilkama odražavale su se na definisanje naličja grada, te ispoljavale u vidu stilskih i tipoloških fenomena pri arhitektonskom projektovanju, reprezentujući neretko jedinstvene ideološke koncepcije. Arhitektonski identitet prestonice istorijski je zasnovan na višeznačnosti, izražajnoj fluktuaciji i sveopštem prožimanju unutrašnjih i širih znanstvenih faktora. Tranzicioni period, obeležen dihotomijama u vidu okretanja od socijalističkih načela ka postepenom prihvatanju upliva transnacionalnog kapitala, umnogome je doprineo zastupljenosti globalizacijskih praksi u domaćoj sferi. Prisustvo poretka zasnovanog na paradigmama slobodnog tržišta je tokom prethodnih decenija sukcesivno smenjivalo tekovine arhitektonskog nasleđa minulih epoha. U savremenom dobu, istančan je disproporcionalni porast degradirajućih arhitektonsko-urbanističkih praksi, čijim se daljim usložnjavanjem nasilno transformišu i posledično brišu pojedine istorijski etablirane beogradske matrice. Viševjekovno nadgrađivana centralna gradska zona, vojno-upravno sedište države, namenski projektovana naselja i značajne urbane celine, te šumski predeli, simultano podležu konglomeratu devastirajućih procesa. U skladu sa navedenim, rad se fokusira na aktuelna pitanja i probleme izazvane globalizacijskim tekovinama. Na tom tragu, obuhvatajući sveprisutni fenomen investitorskog urbanizma, istaknuta je uloga neoliberalnog kapitala u transformaciji pojedinih gradskih celina izvan pređašnje ustaljenog arhitektonskog identiteta. Takođe, posmatrajući različite aspekte bezbednosti i nedostataka implementacije čvrstih regulacija, naglašena je korelacija između rapidne izgradnje i povećanja bezbedonosnih rizika. Eksplikacijom, komparativnom analizom i tipološkom kategorizacijom zastupljenih primera ugrožavanja identiteta prestonice, izvršen je uvid u složene prakse narušavanja urbanih matrica i degradacije arhitektonskog nasleđa.

Gljučne reči // *arhitektura, urbanizam, Beograd, globalizacija, bezbednost*

BETWEEN HERITAGE AND GLOBALIZATION COURSES: VARIETIES OF DEGRADATION OF BELGRADE ARCHITECTURE

Anđela M. Dukić //

*Faculty of Philosophy, University of Belgrade,
andjela.m.dukic@gmail.com, ORCID 0000-0002-9320-2810*

Aleksa B. Novaković //

*Faculty of Philosophy, University of Belgrade,
aleksa.novakovic@f.bg.ac.rs, ORCID 0009-0001-5472-0770*

Abstract

Throughout history, the city of Belgrade has undergone numerous urban transformations in wartime and peacetime periods. Complex changes in geopolitical, economic, and socio-cultural realities were reflected in how the city's appearance was defined. Stylistic and typological phenomena in architectural design often represented unique ideological conceptions. As a result, the capital's architectural identity has historically been characterized by ambiguity, expressive fluctuation, and the permeation of internal and broader factors. The transition period was marked by dichotomies, notably the shift from socialist principles towards the gradual acceptance of transnational capital, which further contributed to the presence of globalization practices in the domestic sphere. Over the past decades, the presence of free-market paradigms has increasingly replaced the architectural heritage of previous eras. In the contemporary age, there is a disproportionate increase in degrading architectural-urban practices, which further violently transform and consequently erase historically established Belgrade matrixes. The central city area, which has been built over for centuries, the military-administrative seat of the country, housing settlements and significant urban units, as well as forest areas, are simultaneously subjected to a conglomeration of devastating processes. In accordance with the above, the paper focuses on current issues and problems caused by globalization. On that track, including the ubiquitous phenomenon of investor urbanism, the role of neoliberal capital in the transformation of individual city entities beyond the previously established architectural identity was highlighted. Examining various aspects of security and the shortcomings of the implementation of strong regulations, the correlation between rapid construction and the increase in security risks was emphasized. Through explication, comparative analysis, and typological categorization of the represented examples of threats to the identity of the capital, an insight was made into the complex practices of disrupting urban matrices and degrading architectural heritage.

Keywords // *architecture, urbanism, Belgrade, globalization, security*

URBANA BEZBEDNOST I KOLEKTIVNO PAMĆENJE U MEMORIJALNIM GRADSKIM PARKOVIMA: SLUČAJ SPOMEN PARKA „KRAGUJEVAČKI OKTOBAR“

Lazar D. Mandić //

JP Urbanizam, KG, lazar.mandic@urbanizam.co.rs, ORCID 0009-0000-7867-6738

Mirjana D. Ristić Trogranić //

Archithea, KG, archithea.mrt@gmail.com, ORCID 0009-0005-6154-2502

Vladimir M. Jaćimović //

Watchout security, KG, v.jacimovic@ws.co.rs

Apstrakt

Savremeni memorijalni parkovi predstavljaju složene urbane prostore u kojima se prepliću funkcije komemoracije, svakodnevne rekreacije, obrazovanja i očuvanja kulturnog nasleđa. Kao veliki gradski parkovi, oni su izloženi različitim bezbednosnim rizicima koji obuhvataju ugrožavanje posetilaca, vandalizam, degradaciju spomeničkih celina, ali i šire društvene i političke konflikte povezane sa tumačenjem istorijskih događaja i simboličkih značenja memorijalnih mesta. Poseban izazov predstavlja uspostavljanje ravnoteže između zahteva za bezbednošću i očuvanja autentičnog memorijalnog iskustva. Rad analizira ulogu mera urbane bezbednosti u očuvanju kolektivnog pamćenja na primeru Spomen parka „Kragujevački oktobar“ u Kragujevcu, jednog od najvećih memorijalnih parkova u Srbiji. Istraživanje je zasnovano na studiji slučaja Spomen parka „Kragujevački oktobar“ i obuhvata prostornu analizu, procenu rizika i analizu scenarija primene različitih modela tehnološkog nadzora, sa ciljem sagledavanja njihovog uticaja na bezbednost, zaštitu kulturnog nasleđa i doživljaj memorijalnog prostora. Posebna pažnja posvećena je savremenim pristupima procene rizika, upotrebi sistema video-nadzora, veštačke inteligencije i digitalnih tehnologija u upravljanju memorijalnim prostorima. Rad razmatra potencijal ovih tehnologija da unaprede zaštitu posetilaca i kulturnog nasleđa, ali i njihov uticaj na doživljaj prostora, privatnost korisnika i karakter memorijalnog iskustva. Polazi se od stanovišta da preterana tehnološka kontrola može dovesti do transformacije memorijalnog pejzaža iz prostora sećanja i refleksije u prostor nadzora, čime se menja način na koji pojedinci uspostavljaju odnos prema prošlosti. Istovremeno, nedostatak odgovarajućih mera bezbednosti može ugroziti materijalne i nematerijalne vrednosti nasleđa. Rezultati ukazuju da je za održivo upravljanje memorijalnim parkovima neophodno razviti integralni model urbane bezbednosti koji istovremeno obuhvata procenu rizika, zaštitu kulturnog nasleđa, poštovanje prava korisnika i očuvanje autentičnosti memorijalnog prostora. U tom kontekstu, urbana bezbednost se sagledava kao instrument očuvanja kolektivnog pamćenja i društvene otpornosti, a ne isključivo kao mehanizam kontrole i nadzora.

Ključne reči // *urbana bezbednost, memorijalni parkovi, kolektivno pamćenje, kulturno nasleđe, procena rizika, veštačka inteligencija, video-nadzor, Spomen park „Kragujevački oktobar“*

URBAN SECURITY AND COLLECTIVE MEMORY IN MEMORIAL URBAN PARKS: THE CASE OF THE „OCTOBER IN KRAGUJEVAC“ MEMORIAL PARK

Lazar D. Mandić //

PE Urban planning, KG, lazar.mandic@urbanizam.co.rs, ORCID 0009-0000-7867-6738

Mirjana D. Ristić Trogrančić //

Archithea, KG, archithea.mrt@gmail.com, ORCID 0009-0005-6154-2502

Vladimir M. Jaćimović //

Watchout security, KG, v.jacimovic@ws.co.rs

Abstract

Contemporary memorial parks represent complex urban spaces where the functions of commemoration, everyday recreation, education, and cultural heritage preservation intersect. As large urban parks, they are exposed to various security risks, including threats to visitors, vandalism, degradation of memorial structures, as well as broader social and political conflicts related to the interpretation of historical events and the symbolic meanings of memorial sites. A particular challenge lies in establishing a balance between security requirements and the preservation of an authentic memorial experience. This paper examines the role of urban security measures in preserving collective memory through the case study of the „October in Kragujevac“ Memorial Park in Kragujevac, one of the largest memorial parks in Serbia. The research is based on a case study approach and includes spatial analysis, risk assessment, and scenario-based evaluation of different technological surveillance models, with the aim of assessing their impact on security, cultural heritage protection, and the perception of memorial space. Special attention is given to contemporary risk assessment approaches and the use of video surveillance systems, artificial intelligence, and digital technologies in the management of memorial sites. The paper explores the potential of these technologies to enhance the protection of visitors and cultural heritage, while also considering their influence on spatial experience, user privacy, and the character of memorial remembrance. The study is based on the premise that excessive technological control may transform the memorial landscape from a space of remembrance and reflection into a space of surveillance, thereby altering the ways in which individuals engage with the past. At the same time, the absence of appropriate security measures may endanger both the tangible and intangible values of heritage. The findings indicate that sustainable management of memorial parks requires the development of an integrated urban security model encompassing risk assessment, cultural heritage protection, respect for users' rights, and the preservation of the authenticity of memorial spaces. In this context, urban security is understood as an instrument for safeguarding collective memory and strengthening social resilience, rather than solely as a mechanism of control and surveillance.

Keywords // *urban security, memorial parks, collective memory, cultural heritage, risk assessment, artificial intelligence, video surveillance, „October in Kragujevac“ Memorial Park*

ULOGA ARHITEKTURE U OSTVARIVANJU PASIVNE BEZBEDNOSTI KAZNENO-POPRAVNIH USTANOVA

Jana Z. Petrović //

*Doktorske studije, Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
janapetrovicarh@gmail.com, ORCID 0000-0002-7928-1655*

Budimir S. Sudimac //

*Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
sudimac@arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0003-1234-0689*

Apstrakt

Arhitektonsko projektovanje kazneno-popravnih ustanova ima ključnu ulogu u sprovođenju bezbednosti, funkcionalnosti i uslova boravka u sistemu izvršenja krivičnih sankcija. Aspekti projektovanja podređeni su osiguravanju bezbednosti sistema, te prostorno - funkcionalna organizacija i kontrola kretanja imaju ključnu ulogu u kontroli i smanjenju bezbednosnih rizika. Konceptcija projektovanja kazneno popravnih ustanova gde se arhitektura koristi u ulozi kažnjavanja se smatra zastarelom, jer se savremeni penološki principi zalažu za obezbeđivanje humanih uslova u cilju resocijalizacije i rehabilitacije lica lišenih slobode. U kontekstu arhitekture, sve je veći broj primera savremenih objekata koji prevazilaze tradicionalne bezbednosne mere u projektovanju poput visokih zidina i izolovanih prostora, već su tendencije da se prostornom organizacijom ostvari efikasniji nadzor, kontrola kretanja i bezbednost okruženja za osuđena lica i zaposlene. Istraživanje se zasniva na analizi faktora pasivne bezbednosti u arhitektonskom projektovanju kazneno popravnih ustanova kroz komparativnu analizu odabranih savremenih evropskih kazneno-popravnih ustanova. U radu će biti analizirane različite tipologije i funkcionalne organizacije, gde će poseban fokus biti na identifikaciji inovativnih metoda projektovanja koje imaju za cilj povećanje nivoa bezbednosti i uslova boravka. Posebna pažnja će biti usmerena na savremene načine prostorno - funkcionalne organizacije, logistiku kretanja, stepen preglednosti, odnosno vizuelnu kontrolu i prostorno oblikovanje, koji će i ujedno predstavljati parametre za dalju analizu. Metodološki pristup se zasniva na prikupljanju i analizi podataka, tj. gore pomenutih parametara, koji obezbeđuju pasivnu bezbednost u kazneno popravnim zavodima u odabranim studijama slučaja. Istraživanje ima za cilj da ukaže na značajnost uloge arhitektonskog projektovanja u ostvarivanju bezbednosti kao pasivni činilac, doprinoseći smanjenju bezbednosnih rizika, unapređenju uslova boravka i povećanju efikasnosti funkcionisanja kazneno popravnih ustanova. Očekuje se da će rezultati istraživanja doprineti definisanju smernica za projektovanje kazneno-popravnih ustanova koje istovremeno ispunjavaju visoke bezbednosne kriterijume i zahteve za humane uslove boravka.

Ključne reči // *arhitektura kazneno-popravnih ustanova, pasivna bezbednost, prostorna organizacija*

THE ROLE OF ARCHITECTURE IN ACHIEVING PASSIVE SECURITY IN PRISON FACILITIES

Jana Z. Petrović //

*PhD studies, Faculty of Architecture, University of Belgrade,
janapetrovicarh@gmail.com, ORCID 0000-0002-7928-1655*

Budimir S. Sudimac //

*Faculty of Architecture, University of Belgrade,
sudimac@arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0003-1234-0689*

Abstract

Architectural design of prison facilities plays a crucial role in ensuring security, functionality, and adequate living conditions within the penal system. Design aspects are subordinated to the imperative of maintaining institutional security; consequently, spatial-functional organization and movement control constitute key mechanisms for mitigating and managing security risks. The traditional concept of prison facility design, in which architecture itself serves as an instrument of punishment, is now considered obsolete, as contemporary penological principles advocate for the provision of humane conditions aimed at the resocialization and rehabilitation of prisoners. In the context of contemporary architecture, an increasing number of facilities transcend conventional security measures such as high perimeter walls and isolated spaces. Current tendencies emphasize spatial organization as a means of achieving more efficient surveillance, movement regulation, and environmental safety for both prisoners and staff. This research is based on the analysis of passive security factors in the architectural design of prison facilities through a comparative study of selected contemporary European prisons. The paper examines various typologies and functional organizations, with particular emphasis on identifying innovative design methodologies intended to enhance both security levels and living conditions. Special attention is devoted to contemporary approaches to spatial-functional organization, circulation logistics, visibility and visual supervision, as well as spatial configuration, which will simultaneously serve as analytical parameters for further evaluation. The methodological framework is grounded in the collection and analysis of data related to the aforementioned parameters that contribute to passive security within correctional institutions selected as case studies. The research aims to highlight the significance of architectural design as a passive security factor, contributing to the reduction of security risks, the improvement of living conditions, and the enhancement of operational efficiency in prison facilities. It is expected that the research findings will contribute to the formulation of design guidelines for prison facilities that simultaneously satisfy high-security standards and requirements for humane accommodation conditions.

Keywords // *prison architecture, passive security, spatial organization*

KA DIZAJNU URBANE BEZBEDNOSTI: IZMEĐU SIMULACIJE I PERCEPCIJE PROSTORA

Isidora M. Popović //

Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu,

2025_41011@edu.arh.bg.ac.rs

Apstrakt

Urbana bezbednost, kao složen i višeslojan fenomen savremenog grada, ne iscrpljuje se u domenu tehničke regulacije prostora, već se u jednakoj meri oblikuje u polju percepcije, iskustva i tumačenja. Osećaj sigurnosti uspostavlja se u delikatnoj ravnoteži između prostorne čitljivosti, vidljivosti, ritma javnih i privatnih zona, kao i mogućnosti orijentacije u urbanoj matrici, pri čemu se ne može posmatrati kao stabilno svojstvo prostora, već kao njegov perceptivno-prostorni efekat. Ovaj rad polazi od odnosa između simulacije i percepcije prostora kao dinamičkog projektantskog intervala u kojem se artikuliše potencijal urbane bezbednosti. Simulacija se razume kao promišljeno konstruisanje prostornih odnosa, konfiguracija i scenarija korišćenja, dok percepcija označava nijansirano, subjektivno i često intuitivno iskustvo prostora, u kojem se materijalno – opredmećene informacije prevode u orijentaciju, osećaj i interpretaciju. Između ta dva pola otvara se prostor projektantskog posredovanja, u kojem arhitektonska odluka dobija svoju epistemološku težinu. U tom kontekstu, arhitektonska maketa se razmatra kao specifičan, gotovo taktilan medijum mišljenja prostora – instrument koji prevazilazi svoju reprezentacionu funkciju i ulazi u domen analitičkog i fenomenološkog ispitivanja. Njena vrednost ogleda se u mogućnosti da uspostavi neposredan odnos između projektantske namere i perceptivnog učinka, kroz promenljivost tačke gledišta, fizičku prisutnost i telesnu relaciju prema prostoru. Rad ukazuje na to da maketa može funkcionisati kao posrednik između simulacije i percepcije, omogućavajući finu artikulaciju prostornih odluka koje oblikuju uslove bezbednosti u gradu. Na taj način, ona se pozicionira kao diskretan ali potentan instrument u promišljanju i dizajnu sigurnijih urbanih sredina. U okviru ovog pristupa, maketa se istovremeno razumeva kao istraživačko i projektantsko sredstvo koje omogućava operacionalizaciju prostorne analize.

Ključne reči // *urbana bezbednost, prostorna percepcija, arhitektonska maketa, simulacija prostora, fenomenološki pristup*

DESIGNING URBAN SAFETY: BETWEEN SIMULATION AND SPATIAL PERCEPTION

Isidora M. Popović //

*Faculty of Architecture, University of Belgrade,
2025_41011@edu.arh.bg.ac.rs*

Abstract

Urban safety, as a complex and multilayered phenomenon of the contemporary city, cannot be reduced to the domain of technical spatial regulation, but is equally shaped within the fields of perception, experience, and interpretation. The sense of safety emerges through a delicate balance between spatial legibility, visibility, the rhythm of public and private zones, and the possibility of orientation within the urban matrix, whereby it cannot be understood as a stable property of space, but rather as its perceptual-spatial effect. This paper is based on the relationship between simulation and spatial perception as a dynamic design interval within which the potential of urban safety is articulated. Simulation is understood as the deliberate construction of spatial relations, configurations, and use scenarios, while perception denotes a nuanced, subjective, and often intuitive experience of space, in which materially articulated information is translated into orientation, affect, and interpretation. Between these two poles, a field of design mediation emerges, in which architectural decision acquires its epistemological weight. Within this context, the architectural model is considered as a specific, almost tactile medium of spatial thinking—an instrument that transcends its representational function and enters the domain of analytical and phenomenological inquiry. Its value lies in the possibility of establishing a direct relationship between design intention and perceptual effect, through variability of viewpoint, physical presence, and bodily engagement with space. The paper argues that the model can function as a mediator between simulation and perception, enabling a refined articulation of spatial decisions that shape the conditions of safety in the city. In this way, it is positioned as a discreet yet potent instrument in the conceptualization and design of safer urban environments. Within this approach, the model is simultaneously understood as both a research and design tool that enables the operationalization of spatial analysis.

Keywords // *urban safety, spatial perception, architectural model, spatial simulation, phenomenological approach*

PERCEPCIJA BEZBEDNOSTI KAO KLJUČNI FAKTOR PRIVLAČNOSTI SAVREMENIH STAMBENIH KOMPLEKSA U BEOGRADU

Aleksandra M. Đukić //

*Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
adjukic@afrodita.rcub.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-7815-6588*

Jelena A. Brajković //

*Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
jelena.brajkovic@arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0003-4725-8538*

Emilija I. Jović //

*Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
emilija.jovic@arh.bg.ac.rs, ORCID 0009-0002-1451-1285*

Apstrakt

U kontekstu post-socijalističke transformacije i intenzivne tržišne produkcije stambenih kompleksa u Beogradu nakon 2000. godine, bezbednost se afirmiše kao važna komponenta kvaliteta života i tržišni atribut savremenog stanovanja. Ipak, uprkos rastućoj ulozi tehnoloških sistema upravljanja i nadzora, posebno u okviru koncepata PropTech i Industry 4.0, percepcija bezbednosti kao integralne kategorije, koja obuhvata prostorno-socijalne, urbanističke i tehničke parametre, ostaje nedovoljno istražena. Literatura o stanovanju u Srbiji dominantno je usmerena na socijalističko nasleđe i ranu tranziciju, dok su savremeni, tržišno orijentisani i brendirani stambeni kompleksi naučno marginalizovani. Istovremeno, bezbednost se najčešće tumači kao tehnička kategorija, čime se zanemaruje njen društveno konstruisan karakter i uticaj na percepciju vrednosti nekretnine i izbor stambenog okruženja. Istraživanje ispituje ulogu percepcije bezbednosti u izboru stambenog okruženja, kao i njen odnos sa brendiranjem, tehnološkom opremljenošću i prostornom organizacijom savremenih rezidencijalnih kompleksa u Beogradu. Analiza je zasnovana na anketi sprovedenoj na uzorku od 201 ispitanika, koja obuhvata socio-demografske karakteristike i faktore komfora, opremljenosti i bezbednosti, uz komparativnu analizu odabranih studija slučaja. Rezultati ukazuju da je bezbednost jedan od dominantnih kriterijuma pri izboru nekretnine i višeslojni konstrukt koji prevazilazi tehničke sisteme nadzora, uključujući organizacione, prostorne i društvene aspekte. Pored lokacije, kontrola pristupa, održavanje i upravljanje kompleksima značajno utiču na percepciju kvaliteta života. Bezbednost se zato potvrđuje kao integrisana usluga, povezana sa brendiranjem i tržišnim pozicioniranjem, dok visoka gustina izgrađenosti i određeni tipološki obrasci mogu negativno uticati na doživljaj privatnosti i sigurnosti.

Ključne reči // *urbana bezbednost, percepcija bezbednosti, savremeni stambeni kompleksi, brendiranje nekretnina, Beograd*

PERCEPTION OF SAFETY AS A KEY FACTOR IN THE ATTRACTIVENESS OF CONTEMPORARY RESIDENTIAL DEVELOPMENTS IN BELGRADE

Aleksandra M. Đukić //

*Faculty of Architecture, University of Belgrade,
adjukic@afrodita.rcub.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-7815-6588*

Jelena A. Brajković //

*Faculty of Architecture, University of Belgrade,
jelena.brajkovic@arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0003-4725-8538*

Emilija I. Jović //

*Faculty of Architecture, University of Belgrade,
emilija.jovic@arh.bg.ac.rs, ORCID 0009-0002-1451-1285*

Abstract

In the context of post-socialist transformation and the intensified market production of residential complexes in Belgrade after 2000, safety has emerged as an important component of quality of life and a significant market attribute of contemporary housing. However, despite the growing role of technological management and security systems, particularly within frameworks such as PropTech and Industry 4.0, the perception of safety as an integral category: encompassing spatial, socio-urban, and technical parameters, remains insufficiently explored. The existing housing literature in Serbia is predominantly focused on the socialist legacy and the early transition period, while contemporary, market-oriented, and branded residential complexes remain largely underrepresented in academic research. At the same time, safety is most often interpreted as a technical category, overlooking its socially constructed character and its influence on perceived property value and residential choice. This research examines the role of safety perception in residential choice, as well as its relationship with branding, technological equipment, and spatial organization of contemporary residential complexes in Belgrade. The analysis is based on a survey conducted on a sample of 201 respondents, covering socio-demographic characteristics and factors related to comfort, amenities, and safety, complemented by a comparative analysis of selected case studies. The findings indicate that safety represents one of the dominant criteria in property selection and is perceived as a multi-dimensional construct that extends beyond technical security systems to include organizational, spatial, and social aspects. Alongside location, access control, maintenance, and property management significantly influence the perception of quality of life. Safety is therefore confirmed as an integrated service, closely related to branding and market positioning, while high development density and certain typological configurations may negatively affect perceptions of privacy and security.

Keywords // *safety perception, contemporary residential complexes, real estate branding, Belgrade*

BEZBEDNOST KROZ DIZAJN: ULOGA VIZUELNIH KOMUNIKACIJA U ARHITEKTURI

Vladimir B. Kovač //

*Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
kovac@arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0003-2117-8740*

Danira M. Sovilj //

*Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
sovilj@arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-4294-9244*

Nevena B. Filipović //

*Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
nevena.filipovic@arh.bg.ac.rs, ORCID 0009-0000-8024-8046*

Apstrakt

Savremeni arhitektonski i urbani prostori postaju sve složeniji, što nameće potrebu za jasnim, efikasnim i intuitivnim sistemima vizuelnih komunikacija koji doprinose bezbednosti korisnika. Ovaj rad polazi od pretpostavke da bezbednost nije isključivo rezultat tehničkih i regulativnih mera, već i posledica kvalitetno oblikovanih vizuelnih sadržaja koji usmeravaju, informišu, ali i upozoravaju korisnike prostora. U tom smislu, vizuelne komunikacije – uključujući signalizaciju, wayfinding sisteme, grafičke oznake i prostorne kodove – posmatraju se kao integralni deo arhitektonskog projektovanja. Rad istražuje kako dizajn vizuelnih komunikacija utiče na percepciju prostora, orijentaciju i donošenje odluka u svakodnevnim i vanrednim situacijama. Posebna pažnja posvećena je odnosu između jasnoće informacija, kognitivnog opterećenja i brzine reakcije korisnika, kao i ulozi standardizacije i univerzalnog dizajna u obezbeđivanju pristupačnosti i inkluzivnosti. Kroz analizu primera iz prakse i relevantnih teorijskih okvira, ukazuje se na to da dobro osmišljeni vizuelni sistemi mogu značajno smanjiti rizik od dezorijentacije, panike i neefikasne evakuacije. Takođe, rad razmatra potencijal savremenih tehnologija, poput digitalnih i interaktivnih informacionih sistema, u unapređenju bezbednosnih aspekata prostora. Zaključno, ističe se potreba za interdisciplinarnim pristupom koji povezuje arhitekturu, grafički dizajn i bezbednosne studije, sa ciljem razvoja prostora koji su ne samo funkcionalni i estetski kvalitetni, već i bezbedni i razumljivi za sve korisnike.

Cljučne reči // vizuelne komunikacije, arhitektura, dizajn, bezbednost, javni prostor

SAFETY THROUGH DESIGN: THE ROLE OF VISUAL COMMUNICATIONS IN ARCHITECTURE

Vladimir B. Kovač //

*Faculty of Architecture, University of Belgrade,
kovac@arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0003-2117-8740*

Danira M. Sovilj //

*Faculty of Architecture, University of Belgrade,
sovilj@arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-4294-9244*

Nevena B. Filipović //

*Faculty of Architecture, University of Belgrade,
nevena.filipovic@arh.bg.ac.rs, ORCID 0009-0000-8024-8046*

Abstract

Contemporary architectural and urban environments are becoming increasingly complex, creating a need for clear, efficient, and intuitive visual communication systems that contribute to user safety. This paper is based on the premise that safety is not solely the result of technical and regulatory measures, but also a consequence of well-designed visual content that guides, informs, and warns users within a space. In this context, visual communications – including signage, wayfinding systems, graphic markings, and spatial codes – are considered an integral part of architectural design. The paper examines how the design of visual communications influences spatial perception, orientation, and decision-making in both everyday and emergency situations. Particular attention is given to the relationship between information clarity, cognitive load, and users' response time, as well as to the role of standardization and universal design in ensuring accessibility and inclusivity. Through the analysis of case studies and relevant theoretical frameworks, the paper demonstrates that well-designed visual systems can significantly reduce the risks of disorientation, panic, and inefficient evacuation. Furthermore, the paper explores the potential of contemporary technologies, such as digital and interactive information systems, in enhancing the safety aspects of space. In conclusion, it emphasizes the need for an interdisciplinary approach that connects architecture, graphic design, and safety studies, with the aim of developing environments that are not only functional and aesthetically refined, but also safe and comprehensible for all users.

Keywords // *visual communications, architecture, design, safety, public space*

GLOBALNE FORMACIJE “REP KULTURE” I “FEMINISTIČKI PRISTUP” PROBLEMIMA MILITANTNE REPREZENTACIJE “ŽENSKOSTI” U URBANIM I VIRTUELNIM PROSTORIMA

Sanja S. Petkovska //

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja,

sanja.petkovska@iksi.ac.rs, ORCID 0000-0003-4414-6469

Apstrakt

Predmet ovog rada je preokret do kog je dovela globalna supremacija „rep kulture“ u virtuelnim, medijskim domenima pop stvaralaštva; kao i u domenima bezbednosti tela i života žena izloženih očima javnosti. Ovaj preokret odrazio se na integritet i konzistentnost feminističkog pokreta i delovanja podrivanjem celovitosti predmeta istraživanja ženskih studija – identitetski uslovljenu i društveno oblikovanu „ženskost“. Naime, inkorporiranje nasilnih i militantnih strategija nametanja i eksploatacije „ženskosti“ u realnim i virtuelnim prostorima koje su u domen feminističke teorije upisale teoretičarke poput bel huks, narušilo je do tada doslednu liniju poštovanja principa nenasilja i anti-militarizma u feminističkom delovanju. Usvajanjem jezika koji do tada prihvatljive seksualne provokacije, koji je kao strategije popularne reprezentacije „ženskosti“ uspostavila Madona, kako će ova analiza pokazati, došlo je do samoponištavanja ukrštanja „rep kulture“ i do tada prisutnih oblika feminističkih politika koje za svoj cilj imaju emancipaciju. Naime, kako će analiza slučaja Hirsli Ali pokazati, efekti koje je jezik „rep kulture“ proizveo kroz sebi svojstvene motive mizoginije prema konkretnim vidljivim ženama, počeli su da dovode do toga da napore koje žene čine sami sebe poništavaju i obesmišljavaju. Kao glavne faktore preokreta u značenju političkih strategija feminizma kroz analizu pomenutog i nekih manje poznatih primera, u radu se identifikuju nepromišljeni gestovi pre svega feminističkih teoretičarki, koje su targetovale svojim interpretacijama umetnice poput Bijonse, a zaboravile da svoje analize vrate u istorijske tokove ženske borbe u domenu socijalnih i političkih prava kada su počele da svoje programe nazivaju terminima poput „hip-hop“ feminizma.

Ključne reči // *hip-hop subkultura, feminističke studije bezbednosti, hip-hop feminizam, popularna kultura, militantne strategije „ženskosti“*

GLOBAL FORMATIONS OF “RAP CULTURE” AND THE “FEMINIST APPROACH” TO THE PROBLEMS OF MILITANT REPRESENTATION OF “FEMININITY” IN URBAN AND VIRTUAL SPACES

Sanja S. Petkovska //

*Institute of Criminological & Sociological Research,
sanja.petkovska@iksi.ac.rs, ORCID 0000-0003-4414-6469*

Abstract

The subject of this paper is the upheaval brought about by the global supremacy of “rap culture” in the virtual, media domains of pop creativity; as well as in the domains of the safety of the bodies and lives of women exposed to the public eye. This upheaval has affected the integrity and consistency of the feminist movement and action by undermining the integrity of the object of research of women’s studies – identity-conditioned and socially shaped “femininity”. Namely, the incorporation of violent and militant strategies of imposing and exploiting “femininity” in real and virtual spaces that have been incorporated into the domain of feminist theory by theorists such as bell hooks, has violated the previously consistent line of respect for the principles of non-violence and anti-militarism in feminist action. By adopting the language of previously acceptable sexual provocation, established as a strategy of popular representation of “femininity” by Madonna, as this analysis will show, a self-defeating intersection of “rap culture” and previously present forms of feminist politics that have emancipation as their goal occurred. Namely, as the analysis of the case of Hirsli Ali will show, the effects that the language of “rap culture” produced through its inherent motives of misogyny towards specific visible women began to lead to the fact that the efforts that women make themselves nullify and render meaningless. As the main factors of the reversal in the meaning of political strategies of feminism through the analysis of the aforementioned and some lesser-known examples, the paper identifies the thoughtless gestures of primarily feminist theorists, who targeted artists like Beyoncé with their interpretations, and forgot to return their analyses to the historical course of women’s struggle in the domain of social and political rights when they began to call their programs by terms like “hip-hop” feminism.

Keywords // *hip-hop subculture, feminist security studies, hip-hop feminism, popular culture, militant strategies of “femininity”*

DEO 4 //

Urbana bezbednost – javna okupljanja

JAVNA OKUPLJANJA I PROTESTI U REPUBLICI SRBIJI: PRAVNI OKVIR, OGRANIČENJA I IZAZOVI PRIMENE

Sofija R. Čvorović //

Prekršajni sud u Beogradu, sonjica1508@gmail.com

Boris J. Zorko //

Prekršajni sud u Beogradu, boriszorko@gmail.com

Apstrakt

Pravo na mirno okupljanje predstavlja jedno od temeljnih ljudskih prava i važan instrument demokratskog izražavanja građana. U savremenim društvenim i političkim okolnostima u Republici Srbiji, javna okupljanja i protesti postaju sve značajniji oblik ispoljavanja stavova o pitanjima od javnog interesa. Normativni okvir zaštite ovog prava zasniva se na Ustavu Republike Srbije, Zakonu o javnom okupljanju i međunarodnim dokumentima, posebno Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. Navedeni okvir garantuje slobodu okupljanja, ali istovremeno predviđa mogućnost njenog ograničenja kada je to neophodno radi zaštite javne ili nacionalne bezbednosti, javnog reda, zdravlja, morala ili prava i sloboda drugih. Predmet rada usmeren je na analizu odnosa između normativne zaštite prava na mirno okupljanje i izazova njegove praktične primene. Posebna pažnja posvećena je pitanju granica dozvoljenog mešanja države, naročito policije i bezbednosnih službi, u ostvarivanje ovog prava, kao i obavezi državnih organa da obezbede uslove za njegovo nesmetano vršenje. U radu se razmatraju izazovi koji nastaju u pogledu prirode okupljanja, svojstava učesnika, mesta i vremena održavanja, kao i u situacijama kada protesti utiču na odvijanje javnog saobraćaja ili druge aspekte javnog života. Cilj istraživanja jeste da doprinese jasnijem razumevanju granica zaštite prava na mirno okupljanje i uspostavljanja ravnoteže između javnog interesa i garantovanih prava pojedinca u demokratskom društvu.

Ključne reči // *protest, javni prostor, ljudska prava*

PUBLIC ASSEMBLIES AND PROTESTS IN THE REPUBLIC OF SERBIA: LEGAL FRAMEWORK, RESTRICTIONS, AND IMPLEMENTATION CHALLENGES

Sofija R. Čvorović //

Magistrate Court in Belgrade, Republic of Serbia, sonjica1508@gmail.com

Boris J. Zorko //

Magistrate Court in Belgrade, Republic of Serbia, boriszorko@gmail.com

Abstract

The right to peaceful assembly is one of the fundamental human rights and an important instrument of citizens' democratic expression. In the contemporary social and political context of the Republic of Serbia, public assemblies and protests are becoming an increasingly significant means of expressing views on matters of public interest. The normative framework for the protection of this right is based on the Constitution of the Republic of Serbia, the Law on Public Assembly, and international instruments, particularly the European Convention on Human Rights. This framework guarantees freedom of assembly, while at the same time providing for the possibility of its restriction when necessary for the protection of national or public security, public order, health, morals, or the rights and freedoms of others. The paper focuses on analysing the relationship between the normative protection of the right to peaceful assembly and the challenges of its practical implementation. Particular attention is devoted to the limits of permissible state interference, especially by the police and security services, in the exercise of this right, as well as to the obligation of state authorities to ensure the conditions necessary for its unhindered exercise. The paper examines the challenges arising in relation to the nature of the assembly, the characteristics of its participants, the place and time of its holding, as well as situations in which protests affect traffic flow or other aspects of public life. The aim of the research is to contribute to a clearer understanding of the limits of protection of the right to peaceful assembly and to the establishment of a balance between the public interest and the guaranteed rights of the individual in a democratic society.

Keywords // *protest, public space, human rights*

SEKURITIZACIJA PROTESTA KAO PRETNJA DEMOKRATIJ

Svetlana S. Stanarević //

Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,

stanarevic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0001-8872-1176

Apstrakt

Protest je osnovno ljudsko pravo koje omogućava građanima izražavanje svojih stavova, neslaganja, vrednosti ili interesa, te je od vitalnog značaja za demokratske procese. Međutim, u poslednjim godinama uočava se trend sekuritizacije protesta, posebno u periodima političkih tenzija i društvenih previranja. Sekuritizacija podrazumeva proces u kojem vlasti, mediji i druge institucije koriste retoriku koja proteste prikazuje kao pretnju državnom poretku, stabilnosti ili bezbednosti, čime se opravdava primena represivnih mera. U Srbiji su tokom 2025/2026. godine, ali i širom Evrope, poslednjih godina, zabeleženi slučajevi prekomerne reakcije vlasti, uključujući etiketiranje aktivista kao ekstremista ili terorista, zabrane aktivističkih organizacija, povećanu prisutnost policije i uvođenje parapolijskih snaga. Takvi potezi narušavaju osnovna ljudska prava i dovode do urušavanja demokratskog prostora. Pored diskurzivne stigme, sve više se koristi tehnologija nadzora, sistemima za masovno praćenje i analizu podataka, čime se zamagljuju granice između legitimiteta izražavanja neslaganja i ekstremizma. To smanjuje granice za represivne mere, preoblikuje aktiviste u sumnjive subjekte i ugrožava slobodu okupljanja i izražavanja u javnom prostoru. Istraživačko pitanje glasi: Kako sekuritizacija protesta utiče na demokratske procese i ljudska prava u savremenom društvu? Metodološki pristup uključuje analizu diskursa, studije slučajeva, upotrebu tehnologije nadzora i analizu regulative.

Ključne reči // *sekuritizacija, protesti, ljudska prava, demokratija, nadzor, represija*

SECURITIZATION OF PROTEST AS A THREAT TO DEMOCRACY

Svetlana S. Stanarević //

*Faculty of Security Studies, University of Belgrade,
stanarevic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0001-8872-1176*

Abstract

Protest is a fundamental human right that enables citizens to express their views, disagreements, values, or interests, and is vital for democratic processes. However, in recent years, there has been a noticeable trend of securitization of protests, especially during periods of political tension and social unrest. Securitization involves the process in which authorities, media, and other institutions use rhetoric that portrays protests as threats to the state order, stability, or security, thereby justifying the use of repressive measures. In Serbia during 2025/2026, as well as across Europe, there have been cases of excessive governmental reactions in recent years, including labeling activists as extremists or terrorists, banning activist organizations, increased police presence, and the deployment of paramilitary forces. Such actions undermine basic human rights and lead to the erosion of democratic space. In addition to discursive stigma, there is an increasing use of surveillance technologies, mass monitoring, and data analysis systems, which blur the lines between legitimate dissent and extremism. This reduces the boundaries for repressive measures, redefines activists as suspicious subjects, and endangers freedom of assembly and expression in the public space. The research question is: How does the securitization of protests influence democratic processes and human rights in contemporary society? The methodological approach includes discourse analysis, case studies, the use of surveillance technology, and regulatory analysis.

Keywords // *securitization, protests, human rights, democracy, surveillance, repression*

IZMEĐU ZABAVE I NESIGURNOSTI: STUDIJA SLUČAJA ULICE LAZE TELEČKOG I TRIFKOVIĆEVOG TRGA U NOVOM SADU

Ilija G. Gubić //

*Arhitektonski Fakultet, Univerzitet u Beogradu,
2020_41012@edu.arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-4915-5383*

Robert Z. Lakatoš //

*Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu,
laki@uns.ac.rs, ORCID 0000-0002-8206-7692*

Srđan S. Zorić //

*Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu,
srdjan.zoric@uns.ac.rs, ORCID 0009-0007-8262-9142*

Apstrakt

Rad istražuje urbanu bezbednost otvorenog javnog prostora u centralnoj zoni Novog Sada noću, kroz studiju slučaja ulice Laze Telečkog i Trifkovićevog trga. Poslednje decenije ova lokacija je postala važna tačka urbane socijalizacije noću, ali i mesto učestalih incidenata, sukoba i intervencija policije. Cilj istraživanja je da ispita odnos između fizičkih karakteristika tih otvorenih javnih prostora, percepcije bezbednosti među korisnicima i dokumentovanih bezbednosnih događaja. Istraživanje obuhvata analizu novinskih članaka o incidentima u tim prostorima, kao i intervju sa korisnicima prostora, zaposlenima u ugostiteljskim objektima i stanovnicima u neposrednom okruženju. Sprovedena su i terenska merenja nivoa buke i intenziteta osvetljenja korišćenjem kalibrisanih instrumenata, kao i aplikacija putem pametnih telefona, kako bi se procenili ambijentalni uslovi koji mogu uticati na percepciju sigurnosti u tom prostoru. Rezultati istraživanja ukazuju da se percepcija nesigurnosti često poklapa sa prostornim zonama povećane buke, slabijeg osvetljenja i intenzivne koncentracije noćnih aktivnosti. Rad doprinosi interdisciplinarnom razumevanju urbane bezbednosti kombinovanjem metoda istraživanja. Na osnovu rezultata predlažu se smernice za unapređenje upravljanja tom mrežom otvorenih javnih prostora Novog Sada noću.

Ključne reči // *urbana bezbednost, otvoreni javni prostori, percepcija bezbednosti, intenzitet osvetljenja, intenzitet buke, Novi Sad*

BETWEEN ENTERTAINMENT AND INSECURITY: A KASE STUDY OF LAZE TELEČKI STREET AND TRIFKOVIĆ SQUARE IN NOVI SAD

Ilija G. Gubić //

*Faculty of Architecture, University of Belgrade,
2020_41012@edu.arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-4915-5383*

Robert Z. Lakatoš //

*Faculty of Technical Sciences, University of Novi Sad,
laki@uns.ac.rs, ORCID 0000-0002-8206-7692*

Srđan S. Zorić //

*Faculty of Technical Sciences, University of Novi Sad,
srdjan.zoric@uns.ac.rs, ORCID 0009-0007-8262-9142*

Abstract

This paper examines urban safety in public open spaces at night in the central areas of Novi Sad through a case study of Laze Telečkog Street and Trifkovićev Square. Over the past decade, this location has become an important site of urban night life and social interaction, but also a place associated with frequent incidents, conflicts, and police interventions. The aim of the research is to explore the relationship between the physical characteristics of these public open spaces, users' perceptions of safety, and documented safety related events. The research methodology combines several qualitative and quantitative approaches. The study includes an analysis of newspaper articles reporting incidents in these spaces, as well as interviews with space users, employees of hospitality venues, and residents living in the immediate surrounding. In addition, field measurements of noise levels and lighting intensity were conducted using calibrated instruments, as well as smartphone-based measurement applications, to assess environmental conditions that may influence the perception of safety in these spaces. The results indicate that perceived insecurity frequently overlaps with spatial zones characterized by higher noise levels, lower illuminations, and a high concentration of nighttime activities. By integrating different sources of data and methodological approaches, the study contributes to an interdisciplinary understanding of urban safety in public open spaces. Based on the findings, the paper proposes guidelines for improving the management and planning of this network of public open spaces in Novi Sad during the nighttime hours.

Keywords // *urban safety, public open spaces, perceived safety, lighting intensity, noise levels, Novi Sad*

SEKURITIZACIJA PROTESTA I SELEKTIVNO POLICIJSKO POSTUPANJE U GRADU BEOGRADU (2020–2025)

Miloš S. Jovanović //

*Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP), Beograd,
milos.jovanovic@bezbednost.org, ORCID 0009-0005-6550-6541*

Apstrakt

Ovaj rad analizira odnos između sekuritizacije protesta i selektivnog policijskog postupanja tokom javnih okupljanja u Beogradu. Pretpostavlja se da policijsko upravljanje protestima nije uvek neutralno, već da može biti podložno političkim uticajima i predstavama protesta kao pretnji javnom redu i bezbednosti. U tom kontekstu, protesti se posmatraju ne samo kao ostvarivanje prava na slobodu okupljanja, već i kao prostor u kojem se reflektuje odnos između političke vlasti, policije i građana. Cilj rada je da ispita kako politički uticaj na policiju doprinosi selektivnom postupanju prema različitim protestima i na koji način politizovana policija obezbeđuje određene javne skupove. Empirijsku osnovu čine izveštaji i analize organizacija civilnog društva koje prate policijski rad, pravo na javno okupljanje i nadzor sektora bezbednosti, sa fokusom na odabrane protestne događaje u periodu od 2020. do 2025. godine. Na osnovu teorije sekuritizacije i literature o policijskom upravljanju protestima, rad ukazuje da neujednačeno postupanje policije nije samo rezultat različitih procena bezbednosnih pretnji, već i indikator političke instrumentalizacije institucija bezbednosti. Na taj način, rad doprinosi razumevanju javnih okupljanja kao pitanja urbane bezbednosti, jer selektivno upravljanje protestima oblikuje granice političkog delovanja građana u javnom prostoru.

Ključne reči // *sekuritizacija, protesti, policijsko postupanje, upravljanje protestima*

THE SECURITIZATION OF PROTESTS AND SELECTIVE POLICING IN BELGRADE (2020–2025)

Milos S. Jovanovic //

Belgrade Centre for Security Policy (BCSP), Belgrade,

milos.jovanovic@bezbednost.org, ORCID 0009-0005-6550-6541

Abstract

This paper analyses the relationship between the securitization of protests and selective policing practices during public assemblies in Belgrade. It assumes that police management of protests is not always neutral but may instead be shaped by political influence and by the framing of protests as threats to public order and security. In this context, protests are understood not only as an exercise of the right to freedom of assembly, but also as a space in which the relationship between political authorities, the police, and citizens is reflected. The paper aims to examine how political influence over the police contributes to selective treatment of different protests and in what ways a politicized police apparatus secures particular public gatherings. The empirical basis consists of reports and analyses produced by civil society organisations monitoring policing, the right to public assembly, and security sector oversight, with a focus on selected protest events between 2020 and 2025. Drawing on securitization theory and the literature on protest policing, the paper indicates that uneven police conduct is not merely the result of differing assessments of security threats, but also an indicator of the political instrumentalisation of security institutions. In doing so, the paper contributes to the understanding of public assemblies as an issue of urban security, insofar as selective protest management shapes the boundaries of citizens' political action in public space.

Keywords // *securitization, protests, policing, protest management*

PRVI DOKUMENTOVANI SLUČAJ (NE)UPOTREBE ZVUČNOG TOPA U SRBIJI: PRIKAZ POSTOJEĆIH I PODSTICAJ ZA DALJA URBANO-BEZBEDNOSNA ISTRAŽIVANJA

Milan V. Lipovac //

*Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
milanlipovac@gmail.com, ORCID 0000-0002-5051-3889*

Ana S. Paraušić Marinković //

*Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, parausicana@gmail.com,
ORCID 0000-0002-7880-7379*

Apstrakt

Slučaj (ne)upotrebe zvučnog topa protiv građana, koji su 15. marta 2025. tokom petnaestominutne tišine odavali poštu za žrtve pada nadstrešnice u Novom Sadu, dodatno je pojačao društvene i političke tenzije. Predstavnici režima su višestruko, ali kontradiktorno demantovali upotrebu zvučnog topa (akustičnog oružja), ali svedočenja građana i forenzička analiza organizacije Earshot ukazuju na verovatnu upotrebu, što je dovelo do privremene mere Evropskog suda za ljudska prava. Iako je slučaj izazvao značajne društvene i političke potrese, on do sada nije bio predmet sistematske analize u okviru urbane bezbednosti, već samo tema partikularnih istraživačkih uvida. Cilj ovog rada je da se, kroz prikaz postojećih istraživanja, mapiraju teorijski okviri relevantni za razumevanje akustičnog nasilja (zloupotrebe zvučnog topa) u kontekstu urbane bezbednosti. U provom delu rada je napravljen kraći pregled odabranih studija u vezi sa ovim slučajem (Vasilijević, Lilić i Živanović, Petrović, Glušac). Dok su u drugom delu rada sistematizovani ključni teorijski koncepti: novi vojni urbanizam, aparat zvučne uprave, vibraciono ratovanje, atmosferska okupacija, sekuritizacija zvuka, akustična jurisprudencija i zvučna obmana. Ovi koncepti pružaju analitički aparat za razumevanje novih pretnji urbanoj bezbednosti i mogu predstavljati podsticaj za dalja istraživanja akustičkog nasilja u domaćoj urbanoj sredini.

Ključne reči // *zvučni top, LRAD, akustičko nasilje, urbana bezbednost, Srbija*

THE FIRST DOCUMENTED CASE OF THE (NON-)USE OF A SOUND CANNON IN SERBIA: A REVIEW OF EXISTING RESEARCH AND AN IMPETUS FOR FURTHER URBAN SECURITY RESEARCH

Milan V. Lipovac //

*Faculty of Security studies, University of Belgrade,
milanlipovac@gmail.com, ORCID 0000-0002-5051-3889*

Ana S. Paraušić Marinković //

*Institute of Criminological & Sociological Research, Belgrade,
parausicana@gmail.com, ORCID 0000-0002-7880-7379*

Abstract

The case of the (non-)use of a sound cannon against citizens who were observing a fifteen-minute silence on March 15, 2025, to honor the victims of the canopy collapse at the Novi Sad railway station further intensified social and political tensions. Representatives of the regime repeatedly, yet contradictorily, denied the use of a sound cannon (acoustic weapon), but citizen testimonies and the forensic analysis conducted by the organization Earshot point to its probable use, which led to the imposition of an interim measure by the European Court of Human Rights. Although the case has caused significant social and political upheaval, it has not yet been the subject of systematic analysis within the field of urban security, but rather has only been addressed through particular research insights. The aim of this paper is to map, through a review of existing research, the theoretical frameworks relevant to understanding acoustic violence (misuse of a sound cannon) in the context of urban security. The first part of the paper provides a brief overview of selected studies related to this case (Vasiljević, Lilić and Živanović, Petrović, Glušac). The second part of the paper systematizes key theoretical concepts: new military urbanism, the apparatus of auditory governance, vibrational warfare, atmospheric occupation, securitization of sound, acoustic jurisprudence, and sonic deception. These concepts offer an analytical apparatus for understanding new threats to urban security and may provide impetus for further research on acoustic violence in the domestic urban environment.

Keywords // *sound cannon, LRAD, acoustic violence, urban security, Serbia*

DRUŠTVENE MREŽE I GRAĐANSKI PROTESTI U URBANIM SREDINAMA

Ivan R. Dimitrijević //

Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,

ivan.dimitrijevic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0001-9485-280X

Vanja G. Rokvić //

Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,

vanjarokvic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-8382-4616

Apstrakt

Društvene mreže imaju značajnu ulogu u građanskim protestima i društvenim pokretima početkom 21. veka. Za njih se tvrdi da pružaju nove načine za razmenu mišljenja i artikulaciju slobode govora, ali imaju i ulogu dokumentovanja događaja zbog neizbežnog prisustva na licu mesta kroz upotrebu pametnih uređaja. Kad su u pitanju studentski i građanski protesti protiv korupcije u Srbiji koji traju od kraja 2024. godine, oni su većinski smešteni u univerzitetske centre koji se nalaze u velikim gradovima. Upravo je urbana sredina „pozornica“ na kojoj su se desili ključni događaji pre i tokom ovih protesta – železnička stanica u Novom Sadu, Fakultet dramskih umetnosti u Beogradu, Trg Slavija, centralni gradski trgovi u Kragujevcu, Nišu, Subotici, Kraljevu, Novom Pazaru i mnogim drugim gradovima. Zamračivanje medijskog prostora u Srbiji tokom poslednje decenije dovelo je do toga da medijska pokrivenost ovih protesta bude minimalna i ograničena, često praćena propagandom medija pod kontrolom režima nego objektivnim prisustvom na terenu. To je uticalo na pojavu kanala komunikacije koji su zasnovani isključivo na infrastrukturi društvenih mreža. Mnogobrojni portali i stranice na društvenim mrežama (Fejsbuk, Instagram, TikTok, X) u više navrata uživo su prenosili dešavanja sa protesta u gradskim sredinama u poslednjih godinu i po dana. Pored njih, značajnu ulogu imali su i sami građani, pre svega učesnici ovih protesta, koji su često s lica mesta uživo prenosili događaje. Cilj rada je da se kroz analizu odnosa prema ulozi i značaju društvenih mreža u mobilizaciji građana za učešće u protestima tokom poslednjih deset godina pokaže da su one u međuvremenu postale značajan medijski činilac kad su u pitanju prenos dešavanja na ulicama gradova tokom građanskih protesta u Srbiji. Pretpostavka je da će društvene mreže u narednom periodu postati bitan, ako ne i presudan izvor informacija kad su u pitanju građanski protesti koji u Srbiji traju od kraja 2024. godine.

Ključne reči // *građanski protesti, urbana sredina, društvene mreže, dezinformacije*

SOCIAL MEDIA AND CIVIL PROTESTS IN URBAN SETTINGS

Ivan R. Dimitrijević //

*Faculty of Security Studies, University of Belgrade,
ivan.dimitrijevic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0001-9485-280X*

Vanja G. Rokvić //

*Faculty of Security Studies, University of Belgrade,
vanjarokvic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-8382-4616*

Abstract

Social networks play a significant role in civil protests and social movements in the early 21st century. They are claimed to provide new ways to exchange opinions and articulate freedom of speech, but also have the role of documenting events due to the inevitable on-site presence through use of smart devices. When it comes to student and civil protests against corruption in Serbia, which have been going on since the end of 2024, they are mostly located in university centers located in big cities. The urban environment is the “stage” where key events took place before and during these protests - the train station in Novi Sad, School of Dramatic Arts in Belgrade, Slavija Square, central city squares in Kragujevac, Niš, Subotica, Kraljevo, Novi Pazar and many other cities. The darkening of media in Serbia during the last decade has led to the fact that the media coverage of these protests is minimal and limited, often accompanied by propaganda from the media under the control of the regime rather than by objective presence on the ground. This caused the emergence of communication channels that are based solely on the infrastructure of social networks. Numerous portals and pages on social networks (Facebook, Instagram, TikTok, X) have repeatedly broadcasted live events from protests in urban areas in the last year and a half. In addition to them, the citizens themselves played a significant role, primarily the participants of these protests, who often broadcast the events live from the scene. Through the analysis of the relationship to the role and importance of social networks in mobilizing citizens to participate in protests during the last ten years, the paper will show that meanwhile they’ve become an important media factor when it comes to the transmission of events on the streets of cities during civil protests in Serbia. The assumption is that in the following period, social networks will become an important, if not decisive source of information when it comes to civil protests that have been going on in Serbia since the end of 2024.

Keywords // *civil protests, urban settings, social media, disinformation*

DEO 5 //

Urbana bezbednost – saobraćaj i infrastruktura

PAMETNI GRAD KAO NANO-PANOPTIKON: DISTOPIJSKA VIZIJA KONTROLE URBANOG PROSTORA

Srđan T. Korać //

Institut za političke studije, Beograd,

srdjan.korac@ips.ac.rs, srdjankorac@yahoo.co.uk, ORCID 0000-0003-0722-6419

Apstrakt

Prezentacija razmatra potencijalne negativne društvene posledice buduće upotrebe nano-dronova kao jedne od transformativnih tehnologija za nadzor i kontrolu urbanih prostora u okviru modela pametnog grada. Imajući u vidu da je dosadašnje upravljanje bezbednošću pametnih gradova evoluiralo uporedo sa razvojem naprednih tehnologija, autor polazi od pretpostavke da bi upotreba nano-dronova mogla da dodatno osnaži koncentraciju hegemone moći unutar urbanih sredina ostvarenjem „kvalitativnog skoka” u vidu uspostavljanja svojevrsnog nano-Panoptikona. Autor smešta analizu u okvire kritičko-teorijske pozicije o tehnologiji kao dominaciji, sa težištem na ispitivanju kako bi operativno relevantni načini upotrebe tehničkih karakteristika nano-drona mogli da unaprede nadzor. Model pametnog grada je već doneo integraciju interneta stvari, veštačke inteligencije i analize *Big Data* u urbanu infrastrukturu, kako bi se sveobuhvatno rešili složeni urbani izazovi, unapredila operativna efikasnost gradske uprave, podstakao ekonomski rast i poboljšao kvalitet života. Integrisani u tehnološki okvir pametnog grada, nano-dronovi bi prema zagovornicima njihove primene trebalo da omoguće sistematično, brzo i isplativo rešavanje problema prikupljanjem podataka u realnom vremenu, posebno na planu javne i ekološke bezbednosti. Ipak, analiza ukazuje i na pojavu više potencijalno štetnih učinaka upotrebe nano-dronova, s tim što se usredsređuje na zloupotrebe podjednako u privatnoj sferi i u javnom prostoru, u vidu masovnog nadzora kretanja građana u realnom vremenu. Autor u zaključku naglašava da buduća upotreba nano-drona kao novog oruđa kontrole gradske populacije reaktuelizuje pitanja o dinamici društvene i političke moći u pametnim gradovima, te stoga zahteva kritičko angažovanje kako bi se blagovremeno osiguralo da on ne postane „aparat dominacije” koji ugrožava pravo na grad.

Ključne reči // nano-Panoptikon, nano-dron, nadzor, gradski vladavinski proces, urbani prostor

SMART CITY AS NANO-PANOPTICON: A DYSTOPIAN VISION OF URBAN SPACE CONTROL

Srđan T. Korać //

Institute for Political Studies, Belgrade,

srdjan.korac@ips.ac.rs, srdjankorac@yahoo.co.uk, ORCID 0000-0003-0722-6419

Abstract

The presentation discusses the potential negative impact of the future use of nano-drones as one of the transformative technologies for monitoring and controlling urban spaces within the smart city model. The author hypothesises that the use of nano-drones could further concentrate urban hegemonic power via a “qualitative leap” in the form of establishing a nano-Panopticon. The analysis is situated within the critical-theoretical position on technology as domination, with a focus on examining how operationally relevant modes of employing the technical characteristics of nano-drones could enable advanced surveillance. The smart city model has already embraced the integration of the Internet of Things, AI and Big Data analysis in urban infrastructure, in order to solve complex urban challenges, improve the operational efficiency of city administration, stimulate economic growth and improve the quality of life. According to their advocates, nano-drones should enable systematic, quick and cost-effective urban problems solving by collecting data in real time, especially when it comes to public and environmental safety. Yet, the analysis also highlights the plausible emergence of harmful effects – both in the private sphere and in the public space – in the form of mass surveillance of citizens’ movements in real time. In the conclusion, the author emphasizes that the future use of nano-drone as a new tool of urban population control raises questions about the dynamics of social and political power in smart cities, so it requires critical engagement as to prevent it from becoming an “apparatus of domination” that jeopardise the right to the city.

Keywords // nano-Panopticon, nano-drone, surveillance, urban governance, urban space

REALNO STANJE I SUBJEKTIVNI DOŽIVLJAJ BEZBEDNOSTI SAOBRAĆAJA U OTVORENIM JAVNIM PROSTORIMA: PRIMER BEOGRADA

Vladimir M. Momčilović //

Saobraćajni fakultet, Univerzitet u Beogradu,

v.momcilovic@sf.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-4096-0781

Apstrakt

Otvoreni javni gradski prostori predstavljaju ključna mesta na kojima se realizuju sve vitalne potrebe stanovništva za mobilnošću, inkluzijom, socijalnom interakcijom i urbanog života, ali su to istovremeno i zone izraženih bezbednosnih rizika u saobraćaju. U aktuelnim uslovima urbanizacije, porasta stepena motorizacije i sve složenijih saobraćajnih tokova, posebno imajući u vidu trend nekritičkog uvođenja kružnih tokova, pitanje bezbednosti u ovim prostorima prevazilazi isključivo tehnički aspekt regulisanja saobraćaja i postaje važno društveno i razvojno pitanje. Poseban problem predstavlja nesklad između objektivnih pokazatelja ugroženosti i subjektivnog osećaja bezbednosti građana. U gradovima poput Beograda, sa izraženim intenzitetom saobraćaja, mešovitim tokovima kretanja i nedovoljno uređenim odnosima i prioritetima između javnog prevoza, individualnih motornih vozila, pešaka, biciklista i korisnika mikromobilnosti, percepcija nebezbednosti često je dodatno pojačana svakodnevnim iskustvom nepoštovanja saobraćajnih propisa. To se ogleda kroz prekoračenje brzine, nepropisno parkiranje, ugrožavanje pešaka na pešačkim prelazima, prolazak kroz crveno svetlo, kao i opštu toleranciju prema rizičnim obrascima ponašanja. Rad ukazuje da subjektivni doživljaj bezbednosti značajno utiče na način korišćenja javnog prostora, stepen učešća aktivnih vidova kretanja (pešačenja i bicikla), izbor vidova kretanja i ukupni kvalitet života u gradovima. Na primeru Beograda razmatra se povezanost između stvarnih problema, institucionalne kontrole, saobraćajne kulture i poverenja građana u sistem bezbednosti saobraćaja. Zaključuje se da unapređenje bezbednosti otvorenih javnih gradskih prostora zahteva integrisan pristup koji podrazumeva doslednu primenu propisa, kvalitetnije urbanističko i saobraćajno planiranje i projektovanje, kao i jačanje svesti i odgovornosti svih učesnika u saobraćaju.

Ključne reči // bezbednost saobraćaja, ranjivi korisnici, nepropisno ponašanje, nizak stepen izvesnosti kažnjavanja

ACTUAL AND PERCEIVED ROAD SAFETY IN OPEN URBAN PUBLIC SPACES: THE CASE OF BELGRADE

Vladimir M. Momčilović //

*Faculty of Transport and Traffic Engineering, University of Belgrade,
v.momcilovic@sf.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-4096-0781*

Abstract

Open urban public spaces are critical arenas in which vital needs related to mobility, inclusion, social interaction, and urban life are fulfilled; at the same time, they represent areas exposed to significant road safety risks. In conditions of rapid urbanization, increasing motorization, and ever more complex traffic flows - particularly considering growing and often unjustified implementation of roundabouts - public safety in such spaces extends beyond technical traffic management measures and emerges as an important social and developmental issue. A particularly important challenge lies in the disparity between objective risk indicators and citizens perceived safety. In cities like Belgrade, characterized by congested traffic, mixed traffic flows, and insufficiently regulated priorities among public transport, passenger cars, pedestrians, cyclists, and micromobility users, the perception of insecurity is further reinforced by the widespread non-compliance with traffic regulations. Manifested through speeding, illegal parking, failure to yield to pedestrians at crosswalks, red-light breaching, and a broader social tolerance to risky behavioural patterns. The paper argues that the perceived safety has a substantial influence on the public space use, share of active travel modes such as walking and cycling, modal choice, and the overall quality of urban life. In case of Belgrade, the paper surveys the correlation between actual safety problems, institutional enforcement, traffic culture, and citizens' confidence in the road safety system. It concludes that improving safety in open urban public spaces requires an integrated approach based on consistent enforcement, better urban and transport planning and design, and stronger awareness and responsibility among all users.

Keywords // road safety, vulnerable users, non-compliant behaviour, low certainty of punishment

ASPEKTI URBANE BEZBEDNOSTI U KONTEKSTU ZAŠTITE KRITIČNE ELEKTROENERGETSKE INFRASTRUKTURE U REPUBLICI SRBIJI

Nenad P. Radivojević //

*Pravni fakultet u Novom Sadu, Univerzitet u Novom Sadu,
n.radivojevic@pf.uns.ac.rs, ORCID 0000-0002-0630-0632*

Jana M. Marković //

*Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
jana.markovic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0009-0003-0676-8213*

Apstrakt

Kako bi svakodnevni život i rad u urbanim sredinama funkcionisali nesmetano, neophodan je stabilan pristup električnoj energiji. Elektroenergetski sistem je tehničko-tehnološki sistem čiji je zadatak da obezbedi proizvodnju i pravovremenu isporuku kvalitetne električne energije. Kao takav, predstavlja kritičnu infrastrukturu za odvijanje (gotovo) svih procesa i aktivnosti u savremenim urbanim sredinama. Polazeći od toga, u radu se bavimo analizom zaštite kritične elektroenergetske infrastrukture, kao neophodnog uslova za očuvanje urbane bezbednosti i omogućavanje daljeg urbanog razvoja u Republici Srbiji. Posebno ćemo se osvrnuti na normativne, bezbednosne i ekološke aspekte ovog odnosa, kao analitičkog okvira za održivi urbani i energetski razvoj. U skladu sa pozitivnopravnom regulativom, pokušaćemo da identifikujemo kritične elektroenergetske objekte i sisteme, a posebno one locirane u urbanim sredinama kao što su veliki gradovi Beograd i Novi Sad. Nakon toga, ukazaćemo na njihov značaj u kontekstu ostvarivanja urbane bezbednosti, kao i specifičnosti u pogledu njihovog ugrožavanja. Ovo naročito u smislu povećanih rizika od tehničko-tehnoloških udesa, sabotaža, diverzija, terorističkih napada, sajber napada, prirodnih nepogoda i sl. Ugrožavanje ovih objekata i sistema treba sagledati kroz složenost i međuzavisnost elektroenergetskog i drugih sektora kritične infrastrukture. Zbog toga je u cilju efikasnog upravljanja rizicima i unapređenja otpornosti infrastrukture, pored nadležnih državnih (pre svih bezbednosnih) organa, neophodno uvažiti ulogu korporativne bezbednosti kao nosioca zaštite ovih objekata. Razvijanjem i jačanjem saradnje između ovih subjekata stvara se osnova za integrisani pristup zaštiti i otpornosti kritične elektroenergetske infrastrukture koja će biti u funkciji urbane bezbednosti i urbanog razvoja.

Ključne reči // kritična elektroenergetska infrastruktura, urbana bezbednost, urbani razvoj, energetska bezbednost, zaštita kritične infrastrukture.

ASPECTS OF URBAN SECURITY IN THE CONTEXT OF CRITICAL ELECTRICAL INFRASTRUCTURE PROTECTION IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Nenad P. Radivojević //

*Faculty of Law in Novi Sad, University of Novi Sad,
n.radivojevic@pf.uns.ac.rs, ORCID 0000-0002-0630-0632*

Jana M. Marković //

*Faculty of Security Studies, University of Belgrade,
jana.markovic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0009-0003-0676-8213*

Abstract

In order for everyday life and work in urban areas to function smoothly, stable access to electricity is essential. The electric power system is a technical-technological system whose task is to ensure the production and timely delivery of high-quality electricity, making it a key element of nearly all modern urban processes. Based on that, in this paper we deal with the analysis of the protection of critical electrical power infrastructure as a necessary condition for preserving urban security and enabling further urban development in the Republic of Serbia. Special attention is given to the normative, security, and environmental aspects of this relationship as an analytical framework for sustainable urban and energy development. In accordance with positive legal regulations, we will try to identify critical power facilities and systems, especially those located in urban areas such as the large cities of Belgrade and Novi Sad, and examines their role in maintaining urban stability and security. This is especially in terms of increased risks from technical and technological accidents, sabotage, diversions, terrorist attacks, cyberattacks, natural disasters, etc. The threat to these facilities and systems should be seen through the complexity and interdependence of the power and other critical infrastructure sectors. Therefore, in order to effectively manage risks and improve the resilience of the infrastructure, in addition to the competent state (firstly, security) authorities, it is necessary to recognize the role of corporate security as the bearer of the protection of these facilities. By developing and strengthening the cooperation between these subjects, the basis for an integrated approach to the protection and resilience of the critical electric power infrastructure is created, which will serve as a function of urban security and urban development.

Keywords // critical electrical infrastructure, urban security, urban development, energy security, protection of critical infrastructure.

JAJANJE OTPORNOST I ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE: POTREBA I IZAZOV ZA REPUBLIKU SEVERNU MAKEDONIJU

Marina T. Mitrevska //

*Institut za bezbednost, odbranu i mir, Filozofski fakultet, Univerzitet „Sv.Kiril i Metodij“,
marina@fzf.ukim.edu.mk, ORCID 0000-0003-2107-5901*

Apstrakt

Potreba za jačanjem otpornosti i zaštitom kritične infrastrukture poslednjih godina dobila je nove dimenzije, usled dramatičnih globalnih promena. Geopolitičke, bezbednosne, tehnološke i socioekonomske promene, poput pandemije COVID-19, sukoba između Rusije i Ukrajine, izraelsko-palestinskog sukoba i američko-izraelskog napada na Iran, ukazuju na rastuću ranjivost infrastrukturnih sistema, bilo kao posledicu namernih napada ili sporednih efekata savremenih kriza i ratnih katastrofa. Ovi događaji utiču na nacionalne i nadnacionalne politike, naglašavajući potrebu za strategijama zaštite. U urbanim sredinama, kritična infrastruktura obuhvata energetska mrežu, vodosnabdevanje, saobraćaj, komunikacije i zdravstvene ustanove, čiji je opstanak ključan za svakodnevni život. Ove strukture su posebno ranjive na prirodne katastrofe, terorističke, hakerske napade i druge krizne situacije. Stoga je neophodno razvijati inovativne, sveobuhvatne strategije i institucionalne mehanizme zaštite. U Severnoj Makedoniji još uvek ne postoji adekvatan pravni i institucionalni okvir za zaštitu infrastrukturnih sistema. Država mora doneti zakon o kritičnoj infrastrukturi, uspostaviti metodologije za identifikaciju kritičnih sektora, procenu rizika i zaštitne mehanizme. Ovaj rad analizira trenutnu situaciju i inicijative za razvoj sistema otpornosti i regulisanje svih aspekata kritične infrastrukture, posebno u urbanim sredinama, koje mogu biti ključne za unapređenje bezbednosti i funkcionisanja društva i u Makedoniji.

Ključne reči // otpornost, zaštita, kritična infrastruktura, Severna Makedonija

STRENGTHENING RESILIENCE AND PROTECTION OF CRITICAL INFRASTRUCTURE: A NEED AND CHALLENGE FOR THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

Marina T. Mitrevska //

Institute for Security, Defense, and Peace, Faculty of Philosophy, University "St. Cyril and Methodius", marina@fzf.ukim.edu.mk, ORCID 0000-0003-2107-5901

Abstract

The need to strengthen resilience and protect critical infrastructure has gained new dimensions in recent years due to dramatic global changes. Geopolitical, security, technological, and socio-economic shifts such as the COVID-19 pandemic, the conflict between Russia and Ukraine, the Israeli-Palestinian conflict, and the US-Israeli attack on Iran indicate a growing vulnerability of infrastructural systems, whether as a result of deliberate attacks or as side effects of modern crises and wartime disasters. These events influence national and supra-national policies, highlighting the need for protective strategies. In urban areas, critical infrastructure includes the energy network, water supply, transportation, communications, and healthcare facilities, whose survival is crucial for daily life. These structures are particularly vulnerable to natural disasters, terrorist activities, cyberattacks, and other crisis situations. Therefore, it is essential to develop innovative, comprehensive strategies and institutional mechanisms for protection. In North Macedonia, there is still no adequate legal and institutional framework for the protection of infrastructural systems. The country must enact a law on critical infrastructure, establish methodologies for identifying critical sectors, risk assessment, and protective mechanisms. This paper analyzes the current situation and initiatives for developing resilience systems and regulating all aspects of critical infrastructure, especially in urban environments, which can be key to improving security and societal functioning in North Macedonia.

Keywords // resilience, protection, critical infrastructure, North Macedonia

BEZBEDNOST I URBANA VAZDUŠNA MOBILNOST U OPERACIJAMA EVTOL VAZDUHOPLOVA NA MEĐUNARODNOJ IZLOŽBI „EXPO 2027”

Olja V. Čokorilo //

*Saobraćajni fakultet, Univerzitet u Beogradu,
o.cokorilo@sf.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-3871-504X*

Apstrakt

Tehnološki razvoj u domenu vazdušnog saobraćaja doprineo je ubrzanom razvoju urbane vazdušne mobilnosti i bezbednosnih standarda i preporučene prakse u okviru civilnih vazduhoplovnih vlasti širom sveta. Proizvođači vazduhoplova, budući operateri, trening centri za školovanje pilota, regulatorna tela i međunarodne organizacije intenzivno sarađuju na globalnom nivou, kako bi se uspostavio regulatorni okvir za projektovanje vazduhoplova, vertiporta, licenciranje vazduhoplovnog osoblja, vazdušnu plovību, itd. U ovom radu su prikazane mogućnosti uspostavljanja demo/eksperimentalnih letova električnih vazduhoplova sa mogućnošću vertikalnog poletanja i sletanja (eVTOL) tokom „EXPO 2027”, u pogledu bezbednosti opsluge vazduhoplova na novoizgrađenom vertiportu, bezbednosti letenja, kao i bezbednosti samih posetilaca. Cilj rada je da se uspostavi mapa puta za budući razvoj urbane vazdušne mobilnosti i nakon izložbe, u funkciji komercijalizacije letova eVTOL vazduhoplova. Posebna pažnja biće posvećena merama za odbranu sistema u okviru sistema upravljanja bezbednošću u vazdušnom saobraćaju (regulativa, obuka i tehnologija), te njihova adekvatna primena u pogledu komercijalnih letova eVTOL vazduhoplova u kasnijim fazama u kojima će biti obuhvaćeni komercijalni letovi (sa putnicima) koji obuhvataju i prelete preko urbanih, naseljenih zona (što je zabranjeno u slučaju demo/eksperimentalnog leta). Takođe, jedan od ključnih parametara je i sertifikacija samog vazduhoplova, jer je za potrebe „EXPO 2027” Republika Srbija obezbedila eVTOL vazduhoplov američkog proizvođača Archer (model Archer Midnight), pa je u tom smislu neophodno usaglasiti američku i evropsku regulativu posebno u segmentu plovībenosti vazduhoplova. U cilju uspostavljanja proaktivnog i prediktivnog sistema upravljanja bezbednošću u operacijama eVTOL vazduhoplova, biće prikazana i analiza dosadašnjih udesa i/ili nezgoda ovih vazduhoplova registrovanih u jedinstvenoj svetskoj bazi vazduhoplovnih udesa (Aviation Safety Network Database).

Ključne reči // *urbana vazdušna mobilnost, bezbednost, električni vazduhoplov sa mogućnošću vertikalnog poletanja i sletanja (eVTOL), vertiport*

SAFETY AND URBAN AIR MOBILITY IN EVTOL AIRCRAFT OPERATIONS AT THE INTERNATIONAL EXHIBITION „EXPO 2027“

Olja V. Čokorilo //

*Faculty of Transport and Traffic Engineering, University of Belgrade,
o.cokorilo@sf.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-3871-504X*

Abstract

Technological development in the field of air transport has contributed to the accelerated development of urban air mobility and safety standards and recommended practices within civil aviation authorities worldwide. Aircraft manufacturers, future operators, pilot training organizations, regulatory bodies, and international organizations are collaborating intensively on a global level to establish a regulatory framework for aircraft design, vertiports design, aviation personnel licensing, air navigation, etc. This paper presents the possibilities of establishing demo/experimental flights of electric Vertical Take-off and Landing (eVTOL) aircraft during "EXPO 2027," regarding the safety of aircraft operations at the newly built vertiport, flight safety, as well as the safety of the visitors themselves. The aim of the paper is to establish a roadmap for the future development of urban air mobility and, after the exhibition, for eVTOL aircraft commercial flights. Special attention will be given to address safety measures within the safety management system (regulations, training, and technology), as well as their adequate application regarding commercial eVTOL aircraft flights in later phases, which will include commercial flights (with passengers) over urban, populated areas (which is prohibited in the case of demo/experimental flights). Additionally, one of the key parameters is the certification of the aircraft itself, since for the "EXPO 2027," the Republic of Serbia bought an eVTOL aircraft from the American manufacturer Archer (Archer Midnight model); so it is necessary to harmonize American and European regulations, especially in the field of aircraft airworthiness. In order to establish a proactive and predictive safety management system in eVTOL aircraft operations, an analysis of previous accidents and/or incidents of these types of aircraft registered in the global Aviation Safety Network Database will also be presented.

Keywords // Urban Air Mobility, Safety, Electric Vertical Take-Off and Landing Aircraft (eVTOL), Vertiport

DEO 6 //

**Upravljanje rizicima u ratnim i mirnodopskim
uslovima**

RAT U KOLEVCI CIVILIZACIJE: URBANA BEZBEDNOST KAO KLJUČNI IZAZOV GEOPOLITIČKIH POTRESA NA BLISKOM ISTOKU

Stefan M. Rašović //

Vojska Republike Srbije; Doktorske studije, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu, stefan.rasovic95@gmail.com

Tomislav D. Tomić //

Vojska Republike Srbije, tomic5984@gmail.com

Apstrakt

Polazeći od pretpostavke da se rat više ne vodi isključivo na perifernim bojištima, već da se sve intenzivnije manifestuje i u urbanim sredinama, rad razmatra urbanu bezbednost kao jedno od ključnih pitanja savremenih oružanih sukoba. Oružani sukobi na Bliskom istoku od 2011. godine, uključujući Siriju, Gazu, Liban, a u najnovijoj fazi i eskalaciju između Sjedinjenih Američkih Država, Izraela i Irana, potvrđuju ovu pretpostavku. Damask, Alep, Homs, Bejrut, Gaza, Kan Junis samo su neki od gradova koji su uništeni u ovim sukobima. Posebnu analitičku težinu radu daje aktuelna eskalacija koja dodatno potvrđuje ovu pretpostavku i pokazuje kako ni urbani i ekonomski centri Persijskog zaliva, kao što su Abu Dabi, Dubai, Doha, Kuvajt, Manama, dugo percipirani kao „oaze“ luksuza, dobrog života, ali i visoke stope bezbednosti, više nisu nedodirljivi i van domašaja lokalnih, regionalnih ili globalnih oružanih sukoba. Predmet istraživanja odnosi se na posledice koje dugotrajni i asimetrični sukobi proizvode po bezbednost urbanih sredina, sa posebnim osvrtom na razaranje kritične infrastrukture, prekide u funkcionisanju osnovnih javnih usluga, prisilne migracije i slabljenje institucionalnih kapaciteta za upravljanje krizama. Cilj rada jeste da analizira na koji način savremeni oružani sukobi transformišu urbane sredine u kompleksne bezbednosne izazove, pri čemu se granice između civilnog i vojnog domena sve više brišu. Teorijski okvir povezuje studije urbane bezbednosti, kritičku geopolitiku, teoriju sekuritizacije i pristupe savremenom urbanom ratovanju, dok se metodološki oslanja na kvalitativnu analizu stručne i naučne literature, relevantnih bezbednosnih izveštaja, kao i na studiju slučaja ključnih urbanih centara pogođenih ovim sukobima. Nalazi ukazuju da osim fizičke devastacije prostora, nastaju i kaskadne posledice po energetska stabilnost, vodosnabdevanje, zdravstvene sisteme, migracije stanovništva i ukupnu otpornost urbanih zajednica. Na kraju, rad ističe da efikasni odgovori zahtevaju multidisciplinarnu pristupe koji integrišu bezbednosne, razvojne i humanitarne strategije u cilju održive obnove urbanih sredina.

Ključne reči // urbana bezbednost, urbano ratovanje, Bliski Istok, geopolitički potresi, kritična infrastruktura

WAR IN THE CRADLE OF CIVILIZATION: URBAN SECURITY AS A KEY CHALLENGE OF GEOPOLITICAL UPHEAVALS IN THE MIDDLE EAST

Stefan M. Rašović //

Army of the Republic of Serbia; PhD studies, Faculty of Security Studies, University of Belgrade, stefan.rasovic95@gmail.com

Tomislav D. Tomić //

Army of the Republic of Serbia, tomic5984@gmail.com

Abstract

Starting from the assumption that war is no longer waged exclusively on peripheral battlefields, but is increasingly manifesting itself in urban environments as well, this paper examines urban security as one of the key issues of modern warfare. The armed conflicts in the Middle East since 2011, including Syria, Gaza, Lebanon, and, in their most recent phase, the escalation involving the United States of America, Israel and Iran, confirm this assumption. Damascus, Aleppo, Homs, Beirut, Gaza, Khan Yunis are only some of the cities that have been destroyed in these conflicts. The current escalation gives additional analytical weight to the paper, further confirming this assumption and demonstrating that even the urban and economic centers of the Persian Gulf, such as Abu Dhabi, Dubai, Doha, Kuwait, Manama, long perceived as "oases" of luxury, prosperity, and high levels of security, are no longer untouchable or beyond the reach of local, regional or global armed conflicts. The subject of the research concerns the consequences that prolonged and asymmetric conflicts produce for the security of urban environments, with particular emphasis on the destruction of critical infrastructure, disruptions in the functioning of essential public services, forced migration, and the weakening of institutional capacities for crisis management. The aim of the paper is to analyze how modern armed conflicts transform urban environments into complex security challenges, whereby the boundaries between the civilian and military domains are becoming increasingly blurred. The theoretical framework connects urban security studies, critical geopolitics, securitization theory, and approaches to modern urban warfare, while methodologically it relies on qualitative analysis of professional and scientific literature, relevant security reports, and a case study of key urban centers affected by these conflicts. The results indicate that, in addition to the physical devastation of space, cascading consequences also emerge for energy stability, water supply, healthcare systems, population migration and the overall resilience of urban communities. Finally, the paper emphasizes that effective responses require multidisciplinary approaches integrating security, developmental, and humanitarian strategies in order to sustainably rebuild urban environments.

Keywords // urban security, urban warfare, Middle East, geopolitical upheavals, critical infrastructure

GEOPROSTORNA OBAVEŠTAJNA ANALIZA I DONOŠENJE ODLUKA UZ POMOĆ VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U URBANOM RATOVANJU

Dušan B. Radenković //

*Doktorske studije, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
dusanswat@gmail.com*

Apstrakt

Savremena međunarodna bezbednost je struktuirana istrajnom neizvesnošću u pogledu namera i sposobnosti državnih i nedržavnih aktera, stanjem koje ostaje složeno čak i uz rastuće informacione kapacitete. Unutar uslova bezbednosne dileme, napor za smanjenjem neizvesnosti, umesto da reše, često stvaraju nove oblike strateške tenzije. Urbano ratovanje intenzivira ovakve, složene uslove kroz gusto urbano okruženje, fragmentaciju i operativnu nejasnoću, dok brza ekspanzija geoprostorne obaveštajne analize (GEOINT) omogućene veštačkom inteligencijom uvodi konkurentski imperativ za države. Ovi razvoji se često predstavljaju kao unapređenje svesti o situaciji i na podacima zasnovanog donošenja odluka, dok urbano bojište – definisano stalnim prepletanjem civilnih i vojnih domena – čini ovo prevazilaženje suštinski nestabilnim, ugrađujući tehnološke sisteme u fundamentalno ljudsku zbilju. Ovaj rad zastupa tvrdnju da GEOINT omogućen veštačkom inteligencijom ne otklanja neizvesnost svojstvenu urbanom ratovanju, već umesto toga stvara iluziju informacione nadmoći, skraćujući temporalnu ravan donošenja odluka dok istovremeno pojačava rizike od pogrešnog ili napregnutog tumačenja, kao i lažne operativne jasnoće. Kako se tokovi informacija ubrzavaju, a ciklusi odlučivanja skraćuju, teret koji se stavlja na aktere da tumače, procenjuju i deluju u skladu sa njima, postaje akutniji, otkrivajući granice tehnološki posredovane percepcije u okruženjima obeleženim dvosmislenošću i trenjem. Shodno tome, donošenje odluka u urbanom ratovanju je rekonstituisano, sa efektima koji nadilaze taktički nivo i operativnu računicu, šireći se ka strateškoj apstrakciji i oblikovanju moći, ravnoteže i pariteta u međunarodnoj bezbednosti. U tom smislu, obaveštajni sistemi podstaknuti veštačkom inteligencijom ne rešavaju fundamentalne dileme prepoznate u strukturnom realizmu, već ih preoblikuju u ubrzanom, tehnološki zasićenom i operativno skućenom obliku.

Ključne reči // veštačka inteligencija, geoprostorna obaveštajna analiza (GEOINT), urbano ratovanje, neizvesnost, donošenje odluka

AI-ENABLED GEOSPATIAL INTELLIGENCE AND DECISION-MAKING IN URBAN WARFARE

Dušan B. Radenković //

*PhD studies, Faculty of Security Studies, University of Belgrade,
dusanswat@gmail.com*

Abstract

Contemporary international security is structured by persistent uncertainty regarding the intentions and capabilities of state and non-state actors, a condition that remains irreducible even under expanding informational capacities. Under the security dilemma, efforts to reduce uncertainty often generate new strategic tension rather than resolve it. Urban warfare intensifies such conditions through environmental density, fragmentation, and operational ambiguity, while the expansion of artificial intelligence (AI)-enabled geospatial intelligence (GEOINT) introduces a competitive imperative for states. These developments are framed as enhancing situational awareness and data-driven decision-making, while the urban battlespace—defined by the interpenetration of civilian and military domains—renders such informational expansion unstable, embedding technological systems within a fundamentally human reality. This paper argues that AI-enabled GEOINT does not resolve the uncertainty inherent in urban warfare but instead engenders an illusion of informational superiority, compressing temporal horizons of decision-making while amplifying risks of misinterpretation, overextension, and false operational clarity. As informational flows accelerate and decision cycles contract, the burden placed on actors to interpret, prioritize, and act becomes acute, revealing the limits of technologically mediated perception in environments marked by ambiguity and friction. Consequently, decision-making in urban warfare is reconstituted, with effects transcending the tactical level and operational calculus, extending into strategic abstraction and the structuring of power, equilibrium, and parity within international security. In this sense, AI-enabled intelligence does not resolve the dilemmas identified in structural realist thought, but rather rearticulates them in an accelerated, technologically saturated and operationally compressed form.

Keywords // artificial intelligence, geospatial intelligence (GEOINT), urban warfare, uncertainty, decision-making s

TETRIS SA VIŠE INSTANCI ZA UPRAVLJANJE BEZBEDNOSNIM RIZICIMA: KONCEPTUALNI OKVIR

Nenad G. Korolija //

*Kriminalističko-policijski univerzitet u Beogradu,
nenadko@gmail.com, ORCID 0000-0003-2224-8157*

Vladimir M. Ninković //

*Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
vladamcc@gmail.com, ORCID 0009-0008-5404-9666*

Zoran Ć. Keković //

*Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
zkekovic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0003-0971-5371*

Apstrakt

Ovaj rad predlaže konceptualni okvir za upravljanje bezbednosnim rizicima koji koristi višeinstancni Tetris kao metaforu. U predloženom modelu, različite vrste pretnji, ranjivosti ili rizika predstavljene su kao prilagođeni Tetris oblici (padajući blokovi) koji se pojavljuju unutar nekoliko nezavisnih instanci igre. Svaka instanca odgovara posebnom bezbednosnom domenu (npr. fizička bezbednost, mrežna bezbednost, katastrofe, ljudski resursi, lanac snabdevanja softverom). Cilj je rasporediti ove „rizične blokove“ unutar svake instance tako da čine potpune horizontalne linije, što simbolizuje uspešno zatvaranje kontrolnih tačaka ili neutralizaciju pretnji. Nepravilno postavljanje ili gomilanje nekompletnih redova dovodi do kraja igre, što odgovara materijalizaciji rizika. Igra je namenjena bezbednosnim analitičarima i operaterima. Višeinstancna priroda omogućava procenu sposobnosti igrača za: (1) paralelnu procenu više nezavisnih bezbednosnih scenarija, (2) praćenje alokacije resursa (vreme, budžet, osoblje) i (3) uvođenje specijalnih figura koje predstavljaju uslovne rizike (npr. koordinisani napadi). Ova igra nudi vizuelno-interaktivni pristup prioritizaciji, upravljanju rizicima u realnom vremenu i alokaciji odbrambenih kapaciteta, sa potencijalnom primenom u obuci i simulaciji incidenata.

Ključne reči // Multiinstance Tetris, upravljanje rizicima, bezbednosni okvir, alokacija resursa, simulacija incidenata

TETRIS WITH MULTIPLE INSTANCES FOR SECURITY RISK MANAGEMENT: A CONCEPTUAL FRAMEWORK

Nenad G. Korolija //

*University of Criminal Investigation and Police Studies,
nenadko@gmail.com, ORCID 0000-0003-2224-8157*

Vladimir M. Ninković //

*Faculty of Security Studies, University of Belgrade,
vladamcc@gmail.com, ORCID 0009-0008-5404-9666*

Zoran Ć. Keković //

*Faculty of Security Studies, University of Belgrade,
zkekovic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0003-0971-5371*

Abstract

This paper proposes a conceptual framework for security risk management that utilizes multi-instance Tetris mechanics as a metaphor. In the proposed model, various types of threats, vulnerabilities, or risks are represented as custom Tetris shapes (falling blocks) that appear across several independent game instances. Each instance corresponds to a distinct security domain (e.g., physical security, network security, disasters, human resources, software supply chain). The objective is to arrange these risk pieces within each instance so that they form complete horizontal lines, symbolizing the successful closure of control points or neutralization of threats. Improper placement or accumulating uncompleted rows leads to a ending the game, which corresponds to risk materialization. The game is developed for security analyst and operators. The multi-instance nature enables assessing player's capabilities for: (1) parallel assessment of multiple independent security scenarios, (2) resource allocation tracking (time, budget, personnel), and (3) introduction of special figures representing conditional risks (e.g., coordinated attacks). This game offers a visual-interactive approach to prioritization, real-time risk management, and defense capacity allocation, with potential applications in training and incident simulation.

Keywords // Multi-instance Tetris, Risk management, Security framework, Resource allocation, Incident simulation

VEŠTAČKA INTELIGENCIJA USMERENA NA KORISNIKA U FUNKCIJI BEZBEDNIH URBANIH SREDINA: MAŠINSKO UČENJE U UPRAVLJANJU URBANIM RIZICIMA U OKVIRU KONCEPTA PAMETNOG GRADA

Ivan M. Rakonjac //

*Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
ivan.rakonjac@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0003-0876-8383*

Ivana M. Rakonjac //

*Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
i.rakonjac@arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-5246-9244*

Apstrakt

Integracija veštačke inteligencije (AI) i mašinskog učenja (ML) u okvire pametnih gradova predstavlja fundamentalnu transformaciju u upravljanju urbanim rizicima, vođenu principima dizajna usmerenog na korisnika i imperativom stvaranja bezbednih urbanih sredina za sve građane. Ovaj rad razmatra na koji način AI/ML tehnologije omogućavaju prelazak sa reaktivnog postupanja u slučaju incidenata na proaktivno upravljanje rizicima, pri čemu se u procesu projektovanja sistema polazi od potreba građana, njihovog učešća i iskustava. Kroz sistematski pregled recenzirane literature objavljene u periodu od 2022. do 2026. godine, u radu se analiziraju tri ključna operativna domena: prediktivna analitika i prevencija kriminala kroz oblikovanje izgrađenog okruženja (CPTED), zaštita kritične infrastrukture i sistemi za reagovanje u hitnim situacijama u realnom vremenu. Rezultati istraživanja ukazuju da bezbednosni sistemi zasnovani na veštačkoj inteligenciji, razvijeni sa fokusom na korisnika, ostvaruju merljiva unapređenja javne bezbednosti ukoliko se zasnivaju na principima transparentnosti, pristupačnosti i poverenja zajednice. Primena veštačke inteligencije u okviru CPTED-a omogućava korišćenje podataka o ponašanju građana u cilju oblikovanja bezbednijih javnih prostora, usklađenih sa njihovim potrebama. Istovremeno, sistemi za praćenje infrastrukture zasnovani na mašinskom učenju unapređuju transparentnost i pouzdanost zaštitnih mehanizama. Sistemi za reagovanje u hitnim situacijama u realnom vremenu ostvaruju značajna unapređenja kada su korisnički interfejsi prilagođeni potrebama ranjivih grupa i kada doprinose jačanju poverenja zajednice. Međutim, ove tehnološke inovacije prate i ozbiljni etički izazovi: algoritamska pristrasnost, prekomeran nadzor i narušavanje privatnosti, što dovodi u pitanje koncept bezbednih urbanih sredina. Rad ukazuje da se bezbedne urbane sredine ne mogu graditi na sistemima nadzora koji narušavaju privatnost ili isključuju građane iz procesa odlučivanja. Uspešna primena AI/ML zahteva razvijene upravljačke okvire koji usklađuju efikasnost bezbednosnih mera sa zaštitom osnovnih prava, kao i participativne pristupe u projektovanju i razvoj rešenja koja čuvaju ljudsko dostojanstvo. Preporuke za javne politike u Beogradu i drugim gradovima u Srbiji naglašavaju značaj uključivanja građana u oblikovanje bezbednosnih politika, transparentne algoritamske odgovornosti i pilot-projekata usmerenih na potrebe korisnika.

Ključne reči // dizajn usmeren na korisnika, bezbedne urbane sredine, oblikovanje izgrađenog okruženja (CPTED), upravljanje urbanim rizicima, participativni dizajn

USER-CENTERED AI FOR SAFE URBAN ENVIRONMENTS: MACHINE LEARNING IN URBAN RISK MANAGEMENT WITHIN SMART CITY FRAMEWORKS

Ivan M. Rakonjac //

*Faculty of Security Studies, University of Belgrade,
ivan.rakonjac@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0003-0876-8383*

Ivana M. Rakonjac //

*Faculty of Architecture, University of Belgrade,
i.rakonjac@arh.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-5246-9244*

Abstract

The integration of Artificial Intelligence (AI) and Machine Learning (ML) into smart city frameworks represents a fundamental transformation in urban risk management, driven by user-centered design principles and the imperative to create safe urban environments for all citizens. This paper examines how AI/ML technologies enable the transition from reactive incident response to proactive risk mitigation while centering citizen needs, participation, and lived experience in system design. Through a systematic literature review of peer-reviewed sources published between 2022 and 2026, this study analyzes three core operational domains: predictive analytics and Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED), critical infrastructure protection, and real-time emergency response systems. The findings reveal that user-centered AI-driven security systems achieve measurable improvements in public safety when designed with transparency, accessibility, and community trust as foundational principles. AI-enhanced CPTED leverages citizen behavioral data to design safer public spaces that people actually want to use, while ML-based infrastructure monitoring ensures transparent and trustworthy protection systems. Real-time emergency response systems demonstrate significant improvements when interfaces prioritize accessibility for vulnerable populations and community trust. However, these technological advances are accompanied by substantial ethical challenges: algorithmic bias, surveillance overreach, and privacy erosion threaten the very notion of safe urban environments. The paper concludes that genuinely safe urban environments cannot be achieved through surveillance systems that violate privacy or exclude citizen participation. Successful AI/ML implementation requires robust governance frameworks that balance security effectiveness with fundamental rights protection, participatory design processes, and dignity-preserving AI. Policy recommendations for Belgrade and Serbian cities emphasize community co-creation of security policies, transparent algorithmic accountability, and pilot implementations that center user needs.

Keywords // user-centered design, safe urban environments, crime prevention through environmental design (CPTED), urban risk management, participatory design

URBANIZACIJA MIROVNIH MISIJA: GRAD KAO FAKTOR TRANSFORMACIJE SAVREMENOG OČUVANJA MIRA

Vanja G. Rokvić //

*Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
vanjarokvic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-8382-4616*

Ivan R. Dimitrijević //

*Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,
ivan.dimitrijevic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0001-9485-280X*

Apstrakt

Urbana područja zauzimaju sve značajnije mesto u savremenim oružanim sukobima usled svoje demografske, političke, infrastrukturne, ekonomske i komunikacione važnosti. U takvim okolnostima menjaju se i načini na koje međunarodna zajednica nastoji da doprinese ograničavanju i okončanju sukoba. Mirovne misije, kao jedan od ključnih instrumenata takvog delovanja, suočavaju se sa specifičnim izazovima koje nameće urbano okruženje. U tom kontekstu, rad ispituje uzajaman odnos između urbanog okruženja i mirovnih misija, oslanjajući se na akademsku i stručnu literaturu iz oblasti studija bezbednosti i studija mira, kao i na relevantna dokumenta Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih organizacija. Rad analizira način na koji grad oblikuje delovanje mirovnih misija, ali i način na koji prisustvo misije utiče na funkcionisanje, bezbednost i svakodnevicu urbanog prostora. Grad se ne posmatra isključivo kao prostor raspoređivanja mirovnih snaga, već kao strukturni činilac koji utiče na sprovođenje mandata, svakodnevno funkcionisanje misije i odnose sa lokalnim zajednicama. Posebna pažnja posvećena je zaštiti civilnog stanovništva u gusto naseljenim područjima, bezbednosti kritične infrastrukture, različitim oblicima nasilja, kao i odnosu između međunarodnog prisustva i lokalnih očekivanja. Zaseban analitički segment posvećen je bazama kontingenata mirovnih misija smeštenih u urbanim područjima. One se ne razmatraju isključivo kao vojne i logističke instalacije, već i kao prostori boravka, operativnog planiranja i interakcije sa lokalnim akterima, pri čemu njihovo prisustvo može uticati na prostornu organizaciju, režime kretanja i svakodnevno urbano funkcionisanje. Zaključuje se da je odnos između urbanog okruženja i mirovnih misija uzajaman: grad bitno menja uslove njihovog delovanja, dok prisustvo i aktivnosti misije utiču na njegovu bezbednosnu dinamiku, prostornu organizaciju i svakodnevno funkcionisanje.

Ključne reči // urbano okruženje, grad, mirovne misije, mandat, baze kontingenata

URBANISATION OF PEACEKEEPING MISSIONS: THE CITY AS A FACTOR IN THE TRANSFORMATION OF CONTEMPORARY PEACEKEEPING

Vanja G. Rokvić //

*Faculty of Security Studies, University of Belgrade,
vanjarokvic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0002-8382-4616*

Ivan R. Dimitrijević //

*Faculty of Security Studies, University of Belgrade,
ivan.dimitrijevic@fb.bg.ac.rs, ORCID 0000-0001-9485-280X*

Abstract

Urban areas occupy an increasingly important place in contemporary armed conflicts due to their demographic, political, infrastructural, economic and communicational significance. In such circumstances, the ways in which the international community seeks to contribute to the limitation and termination of conflicts are also being transformed. Peacekeeping missions, as one of the key instruments of such action, face specific challenges imposed by the urban environment. In this context, the paper examines the mutual relationship between the urban environment and peacekeeping missions, drawing on academic and professional literature in security studies and peace studies, as well as relevant documents of the United Nations and international organisations. It explores how the city shapes the operation of peacekeeping missions, but also how the presence of a mission affects the functioning, security and everyday life of urban space. The city is not viewed solely as a space for the deployment of peacekeeping forces, but as a structural factor that affects mandate implementation, the everyday functioning of the mission and relations with local communities. Particular attention is devoted to the protection of civilians in densely populated areas, the security of critical infrastructure, various forms of violence, and the relationship between international presence and local expectations. A separate analytical segment is devoted to the bases of peacekeeping mission contingents located in urban areas. These are not considered exclusively as military and logistical installations, but also as spaces of accommodation, operational planning and interaction with local actors, whereby their presence may influence spatial organisation, movement regimes and everyday urban functioning. The paper concludes that the relationship between the urban environment and peacekeeping missions is reciprocal: the city significantly changes the conditions under which missions operate, while the presence and activities of a mission influence its security dynamics, spatial organisation and everyday functioning.

Keywords // urban environment, city, peacekeeping missions, mandate, contingent bases

[illegible]

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

[illegible]

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

351.778.5(497.11)(048)
502.131.1:711.43(497.11)(048)
316.334.56(048)

**НАУЧНА конференција Урбана безбедност и урбани
развој (4 ; 2026 ; Београд)**

Zbornik sažetaka / [Četvrta naučna konferencija] Urbana
bezbednost i urbani razvoj, Beograd, 2026. ; [urednici
Aleksandra Đukić, Jana Marković]. - Beograd : Fakultet
bezbednosti : Arhitektonski fakultet, 2026 (Beograd :
Akademska misao). - 87 str. ; 24 cm

Uporedo srp. tekst i engl. prevod. - Tiraž 100.

ISBN 978-86-80144-75-7 (FB)

- а) Градови -- Безбедност -- Србија -- Апстракти
- б) Урбанистичко планирање -- Одрживи развој -- Србија
-- Апстракти
- в) Социологија града -- Апстракти

COBISS.SR-ID 196756745

